

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Tukea haastavan lapsen kohtaamiseen

-

Kasvattajien ja opettajien näkemyksiä Järvenpään perhekoulusta 2011

Huovila, Mikko
Junno, Heli

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Tukea haastavan lapsen kohtaamiseen
- Kasvattajien ja opettajien näkemyksiä Järvenpään
perhekoulusta 2011

Huovila, Mikko
Junno, Heli
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2012

Mikko Huovila, Heli Junno

Tukea haastavan lapsen kohtaamiseen

- Kasvattajien ja opettajien näkemyksiä Järvenpään perhekoulusta 2011

Vuosi 2012 Sivumäärä 53

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut kerätä Järvenpään perhekouluun vuonna 2011 osallistuneiden Järvenpään kaupungin työntekijöiden näkemyksiä siitä, onko perhekoululla ollut vaikutusta omiin toimintatapoihin ja suhtautumiseen haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa työskennellessä. Mitä perhekoulun menetelmiä he käyttävät, miten usein ja koetaan-ko kyseisten menetelmien käyttö helpoksi. Perhekouluun on vuonna 2011 osallistunut varhaiskasvatuksen kasvattajia ja alakoulun 1.-3. - vuosiluokkien opettajia. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Järvenpään perhekoulu -kouluttajan kanssa.

Tutkimus on kvantitatiivinen ja sitä on täydennetty kvalitatiivisilla osioilla. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty perhekouluun osallistuneille strukturoitua kyselylomaketta sekä esimiehille osoitettua sähköpostihaastattelua. Teoreettinen viitekehys muodostuu lapsen haastavasta käyttäytymisestä, varhaisesta tuesta ja perhekoulumenetelmästä.

Tutkimuksen mukaan Järvenpään perhekouluun vuonna 2011 osallistuneet Järvenpään kaupungin työntekijät ovat saaneet tukea omaan työhönsä sekä työssä jaksamiseensa. Työntekijöiden näkemys heidän omasta ammattitaidostaan ja omista kyvyistään kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi on muuttunut positiivisemmaksi perhekouluprosessin myötä. Perhekoulusta on saatu käyttöön menetelmiä, joita hyödynnetään sekä haastavasti käyttäytyvän lapsen sekä koko lapsiryhmän tai koululuokan kanssa. Merkittävimmät vaikutukset työntekijöiden näkemysten mukaan ovat olleet suhtautumisessa lapseen sekä lapsen aktiiviseen huomioimiseen ja tätä kautta työntekijän ja lapsen suhteen parantumiseen. Esimiesten näkemyksen mukaan perhekoulu on hyödyttänyt sekä yksittäistä työntekijää että joissain tapauksissa myös koko työyhteisöä herättämällä keskustelua ja pohdintaa siitä, miten suhtautua haastavasti käyttäytyvään lapseen.

Tästä opinnäytetyöstä saa tietoa siitä, mitä perhekoulumenetelmiä Järvenpään perhekoulun vuonna 2011 läpikäyneillä työntekijöillä on käytössä, kuinka usein niitä käytetään sekä onko työntekijän oma suhtautuminen haastavasti käyttäytyvään lapseen ja omiin kykyihin kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi muuttunut hyväksyvämmäksi. Opinnäytetyössä kerättyä tietoa ja saatuja tuloksia voivat hyödyntää Järvenpään kaupunki ja Tarja Seppälä, koulutuksen ja tuen järjestäjinä Järvenpään perhekoulun kehittämisessä täydennyskoulutuksena, sekä muut perhekoulusta kiinnostuneet.

Asiasanat: perhekoulu, haastava käyttäytyminen, vanhemmuus, varhainen tuki, ADHD, käytöshäiriö, temperamentti, kasvatuskumppanuus, kodin ja koulun yhteistyö, täydennyskoulutus

Mikko Huovila, Heli Junno

**Support to face a challenging child
- Breeders 'and teachers' views of Järvenpää family school 2011**

Year	2012	Pages	53
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to collect the views of workers who took part in the education provided by the Family School Järvenpää during the year 2011 and to gather information on the Family School working methods and their usability with children with challenging behaviour and their families. The respondents of our survey were early childhood educators and primary school teachers from grades 1 - 3. This thesis was made in cooperation with the Family School Järvenpää trainer and the City of Järvenpää.

The research was quantitative and was supplemented by qualitative parts. The data collection methods used were structured questions and e-mail interviews were conducted with managers of the kindergartens and schools. The theoretical framework consists of children's challenging behavior, early support and the Family School method.

According to the results, the employees of the City of Järvenpää have received support from the methods taught by Family School education and they believe they have better skills, abilities and understanding towards children behaving in a challenging way. Family School has provided methods that can be utilized in a range of situations, from facing one challenging child through to a whole class. Findings prove that employees' perception of challenging children and subsequent attitudes towards them have improved, as they understand more about the underlying causes and have new methods to handle difficult situations. From the supervisors' view the Family School has benefited both the individual worker and, in some cases, the entire work community by stimulating debate and discussion of how to respond to a challenging child.

This thesis provides information about the Family School methods used in 2011, how they are used and when, as well as how the employee's own attitude has changed towards facing challenging children. The objective of the thesis is to meet the requirements set by Mrs Seppälä of Valoa Näkyvissä and provide benefits to the City of Järvenpää. In addition, it aims to provide training and support to organizers of the Family School Järvenpää, as well as to act as a development tool in future education for others interested in the subject.

Keywords: family school, challenging behavior, parenting, early intervention, ADHD, conduct disorder, temperament, partnership, co-operation between home and school, training

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Haastavasti käyttäytyvä lapsi	7
2.1	Käytöshäiriö haastavan käyttäytymisen taustatekijänä	7
2.2	ADHD haastavan käyttäytymisen taustatekijänä	8
2.3	Temperamentti haastavan käyttäytymisen taustatekijänä	9
2.4	Lapsen ja vanhemman välinen suhde haastavan käyttäytymisen taustatekijänä	10
3	Varhainen tuki	12
3.1	Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja kasvatuskumppanuus	13
3.2	Perhekoulu	15
3.3	Järvenpään perhekoulu	17
4	Opinnäytetyön tavoitteet	18
4.1	Tutkimuskysymykset	18
4.2	Esimiehille osoitettu kysely	19
5	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	19
5.1	Kvantitatiivinen tutkimus	20
5.2	Kvalitatiivinen tutkimus	20
6	Opinnäytetyön toteutus ja eettiset kysymykset	21
7	Kyselyn tulokset	23
7.1	Taustatiedot vastanneista	23
7.2	Perhekoulumenetelmiin liittyvät kysymykset	24
7.3	Perhekoulun vaikutus suhtautumiseen ja näkemyksiin	29
7.4	Perhekoulun vaikutus huoleen	33
7.5	Perhekoulusta uusi näkökulmia?	33
7.6	Esimiesten näkemys perhekoulusta	34
7.7	Yhteenveto	35
8	Pohdinta	37
	Lähteet	40
	Taulukot	46
	Liitteet	47

1 Johdanto

Haastavasti käyttäytyvät lapset ja nuoret nousivat päällimmäisenä esille keskustellessamme yhteisestä opinnäytetyöstä. Meillä molemmilla on kosketuspintaa työelämässä haastavasti käyttäytyvien lasten ja heidän perheidensä kanssa, joka oli merkittävästi vaikuttamassa opinnäytetyömme aiheen valintaan. Mietimme monenlaisia vaihtoehtoja, toiminnallisen ryhmän perustamisesta haastavasti käyttäytyville lapsille tai nuorille, keskustelimme ja pohdimme sen toteutus mahdollisuutta, mutta lopulta varhaiskasvatuksen erityisopettaja Tarja Seppälän ehdotus Järvenpään perhekoulua käsittelevästä opinnäytetyöstä työntekijöiden näkökulmasta, oli mielestämme mielenkiintoinen ja pienen pohdiskelun jälkeen tartuimme tarjoukseen. Tarpeen tullessa näin suoraan työelämän taholta, työ myös vastaisi Laurean ohjeistusta tältä osin ja on selkeästi työelämälähtöinen. Erityisesti Järvenpään perhekoulussa kiinnostuimme sen laajennetusta mallista, joka alkoi vuonna 2011 koskea myös alakoulun 1.-3. luokkia. Perhekoulusta on tehty tutkimuksia, opinnäytetöitä (Korpela 2001; Koskenmäki 2009; Lehtinen 2006; Seppä 2006) sekä raportteja, myös Järvenpään perhekoulusta (Hiitola 2011), mutta ne ovat käsitelleet vanhempien ja perheiden kokemuksia perhekoulusta. Koska Järvenpään perhekoulua tarjotaan henkilöstölle täydennyskoulutuksena, on se osaltaan tuonut tarpeen tutkia Perhekoulua myös työntekijän näkökulmasta ja tuottaa näin tietoa täydennyskoulutuksen tuottajille ja koulutuksen toteuttajille.

Malli Järvenpään perhekoulutoiminnalle perustuu ADHD-keskuksen käyttämään rekisteröityyn Perhekoulu POP[®] malliin. Alun perin vanhemmuustaitojen ohjausmenetelmäksi ”Pre-school Overactivity Programme” Glasgow’n yliopistossa Iso-Britanniassa kehitetty ohjelma on muokattu Suomessa käytettäväksi siihen tehdyn Perhekoulun käsikirjan tukemana (Sandberg, Santanen, Jansson, Lahnaluoma & Rinne 2008: 5). Järvenpää koulutti viisi Perhekouluohjaajaa ADHD -keskuksessa. Näistä syntyi moniammatillinen Perhekoulu-työryhmä. Perhekoulutoimintaa kokeiltiin vuoden 2008 ajan ja koulutetut tuottivat ehdotuksen Järvenpäässä toteutettavaksi Perhekoulun toimintamalliksi. Vuodesta 2009 Järvenpään Perhekoulu on ollut itsenäinen moniammatillinen toimintamalli, joka on hyväksi todettu ja laajennettu nyt alakouluille.

Tekemämme opinnäytetyön tarkoituksena on koota vuonna 2011 Järvenpään perhekouluohjelman läpikäyneiltä alakoulun luokanopettajilta sekä varhaiskasvatuksen kasvattajilta kokemuksia siitä, ovatko heidän mielestään perhekoulutoiminnan menetelmät helposti käytettävissä oman arkityön tukena ja kuinka paljon sekä mitä saaduista menetelmistä käytetään. Näitä perustietoja täydentämään kyselyllä kootaan osallistuneiden omia näkemyksiä siihen, miten perhekoulu on vaikuttanut heidän suhtautumiseensa sekä asenteisiin niin haastavasti käyttäytyvää lasta kuin tämän vanhempia sekä yhteistyötä kohtaan. Lisäksi kysyimme perhekouluun osallistuneiden esimiehiltä, miten he näkevät perhekoulun ja sen vaikutuksen työyhteisössään ja työntekijöissään.

2 Haastavasti käyttäytyvä lapsi

Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu vaiheita, jolloin testataan rajoja ja uhmataan. Tyypillisimmin nämä vaiheet sijoittuvat noin 2-3 vuoden ja kuuden vuoden ikään sekä esimurros- ja murrosikään. Myös erilaiset elämän muutostilanteet ja kriisit voivat saada lapsen käyttäytymään haastavasti, esimerkiksi vanhempien ero, perheen muuttaminen, uuden perheenjäsenen syntymä, läheisen ihmisen menettäminen, koulun tai päiväkodin aloittaminen. Joskus lapsi voi sairastuessaan muuttua kiukkuseksi ja käyttäytyä haastavasti, samoin kuin väsyneenä tai nälkäisenä. Se mikä on normaalia huonoa käytöstä ja rajojen kokeilua ja mikä taas sillä tavoin haastavaa käytöstä, että tarvitaan ulkopuolista apua, on vaikea rajata. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto).

Haastavaa käyttäytymistä on sellainen käyttäytyminen, joka vaarantaa lapsen oman tai toisten lasten fyysisen turvallisuuden, se on käyttäytymistä, joka ei sovi sosiaalisiin normeihin, ikään tai kehitystasoon. Haastava käyttäytyminen rajoittaa osallistumista yhteisön toimintaan sekä heikentää oppimista. (Vuori-Metsämäki.) Haastava käyttäytyminen määritellään sosiaalisesti tapahtumaksi ja käsite haastava käyttäytyminen on tullut kasvatukseen autismikuntoutuksesta. Aiemmin on puhuttu muun muassa häiriö- tai ongelmakäyttäytymisestä, käyttäytymishäiriöistä, sopeutumattomuudesta, pahantapaisuudesta, aggressiivisesta käyttäytymisestä tai kurittomuudesta. Haastava käyttäytyminen on aina kommunikaatiota, joka haastaa aikuisen etsimään syytä ja kasvatuksellisia keinoja muutokseen, virittää toivoa. (Kerola & Sipilä 2009).

Tutkimuksia haastavasti käyttäytyvistä lapsista ei ole tehty (Rintahaka 2011), mutta syitä haastavaan käytökseen voidaan löytää. Psykkiset häiriöt lapsilla liittyvät vahvasti kokonaiskehitykseen, ja niihin kuuluu sekä vuorovaikutuksellinen että neurologinen osa-alue. Häiriöt liittyvät tavallisesti joko lapsen itsesäätelykykyyn, vuorovaikutukseen tai kokonaistilanteeseen tai molempiin. (Psykkisten ongelmien seulonnat 2011). Haastavasti käyttäytyvä lapsi sananmukaisesti haastaa omalla käytöksellään aikuisen toimimaan (Seppälä 2011). Tähän aikuisen tapaan ja menetelmiin reagoida lapsen käytökseen pyritään vaikuttamaan perhekoulumenetelmin (emt.).

2.1 Käytöshäiriö haastavan käyttäytymisen taustatekijänä

Käytöshäiriö syntyy herkästi lapselle, jolla on heikko kyky toimia ympäristönsä kanssa ja taustalla saattaa olla diagnosoimaton, hoitamaton aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö (ADHD). Käytöshäiriöiden yleisyys on selvästi lisääntynyt. Yksi käytöshäiriön oire on koulu-kiusaaminen. Käytöshäiriöiden syyt ovat hyvin moninaiset ja eri syiden osuus vaihtelee eri

lapsilla ja nuorilla. Käytöshäiriö voi näkyä muun muassa siten, että lapsi toistuvasti rikkoo hänelle asetettuja rajoja, uhmaa aikuisia yhä uudestaan ja käyttäytyy ikätasoon nähden väkivaltaisesti. Häiriö voi kehittyä, jos lapsella ei ole aikuista, joka riittävästi ohjaa ja säätelee lapsen toimintaa, luo ja pitää yllä arkirutiineja tai jos lapsi ei saa tunteilleen ymmärrystä ja tunnetta siitä, että hänen tunteitaan siedetään. Välinpitämättömyys lasta kohtaan ja että lapselle asetetut rajat ja kiellot horjuvat, on vahingollista. (Psykkisten ongelmien seulonnat 2011; Lasten ja nuorten käytöshäiriö 2011.)

Uhmakuushäiriö on psykiatrinen häiriö, joka ilmenee yleensä 7-12 vuotiailla lapsilla. Pitkään jatkuessaan tällaisella lapsella on selvästi suurentunut riski käytöshäiriön kehittymiseen sekä myöhemmin päihteiden ongelmakäytön kehittymiseen. Uhmakkuuden taustalla voi olla myös muita psykiatrisia häiriöitä, joiden diagnosointi on tärkeää. Usein ammatti-ihmisiltä saatava psykoterapeuttinen ja kasvatuksellinen tuki auttaa nopeammin lasta pääsemään eroon uhmakkuudestaan. Ikään nähden selvästi poikkeava tottelematon käytös, johon liittyy usein tapahtuva maltin menetys, toistuva riitely aikuisten kanssa, tarkoituksellinen ja usein ilmenevä uhmakas käytös vanhempia kohtaan, toisen syyttäminen omista virheistä, toistuva kieltäytyminen sääntöjen noudattamisesta, toisten ärsyttäminen, ärsyntyneisyys, usein ilmenevä vihaisuus ja pahantuulisuus sekä ilkeys ja kostonhimoisuus ovat ominaisia uhmakuushäiriölle. (Huttunen: Lasten uhmakuushäiriö 2011.)

2.2 ADHD haastavan käyttäytymisen taustatekijänä

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, ADHD, on yleisin lasten neuropsykiatrinen häiriö. Siihen voi sisältyä tarkkaavuushäiriötä, impulsiivisuutta ja/tai ylivilkkautta, usein myös erilaisia liitännäisoireita, kuten aistitiedon käsittelyn vaikeuksia, motoriikan hankaluuksia, puheen ja kielen kehityksen vaikeuksia tai erilaisia tunne-elämään ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä pulmia. Kaikki nämä aiheuttavat lapselle ja perheelle haasteita päivittäisissä toiminnoissa. (Arki toimimaan - vinkkejä lapsen myönteiseen tukemiseen 2011:7).

Tieto ADHD:sta on lisääntynyt, mutta varhaisen toteamisen ja hoidon merkitystä ei tarpeeksi ymmärretä (Rintahaka 2007:6-7). ADHD on lapsilla ja nuorilla ja myös aikuisikään jatkuva häiriö. Sille on ominaista kehitystasoon sopimaton jatkuva tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus (hyperaktiivisuus) ja impulsiivinen käytös. Ennen kuin voidaan puhua varsinaisesti häiriöstä, tulee oireiden kestää vähintään kuuden kuukauden ajan ja olla suhteellisen riippumattomia olosuhteista ja ajankohtaisesta tilanteesta. Ongelmat tarkkaavuudessa ilmenevät jatkuvina vaikeuksina keskittyä leikkeihin ja tehtäviin, vaikeutena kuunnella toisen puhetta, vaikeutena seurata ohjeita ja saada koulu- tai työtehtäviä suoritetuiksi, usein toistuvina vaikeuksina tehtävien ja toimien järjestämisessä, pitkäkestoista keskittymistä vaativien tehtävien välttelynä, päivittäisten asioiden jatkuvana unohtamisena, yksityiskohtien huomiotta jättämisinä ja häiriinty-

misenä pienistäkin ulkopuolisista ärsykkeistä. Jatkuva hyperaktiivisuus tai impulsiivisuus, käsien ja jalkojen hermostunut liikuttaminen, kiemurtelu paikallaan istuttaessa, toistuva poistuminen tilanteista joissa edellytetään paikallaan oloa, yletön juoksentelu tai kiipeily, jatkuva levottomuuden tunne, usein toistuvat vaikeudet leikkiä tai harrastaa rauhallisesti, yletön puhuminen ja jatkuva menossa oleminen ovat yliaktiivisuuden ilmenemismuotoja. Impulsiivisuus on usein oireyhtymään liittyvä ja ilmenee toistuvina vaikeuksina odottaa vuoroaan, toisten keskeyttämisenä, toistuvana tuppautumisena muiden seuraan, vastauksina kysymyksiin ennen kuin ne on kunnolla edes esitetty. Oireet korostuvat eri lapsilla eri tavoin; toisilla ilmenee kaikkia käytösoireita, toisilla lähinnä tarkkaamattomuutta ja toisilla enimmäkseen yliaktiivisuutta ja impulsiivisuutta. Näiden ADHD-oireyhtymälle ominaisten oireiden ja niiden seurausten tuloksena lasten tai aikuisten itsetunto kärsii, he kokevat itsensä huonoksi ja heidän on vaikea luoda kestäviä kaveri- ja ystävyysuhteita. Tähän häiriöön liittyy usein muita psykiatrisia ongelmia. Lapset ja nuoret kärsivät erilaisista käytösongelmista sekä masennus- ja ahdistusoireista, myös uhmakkuus- ja käytöshäiriöt ovat tavallisia. Nämä lapset ovat usein motorisesti kömpelöitä, ja oppineet siistiksi tavallista myöhemmin. Ongelmat tarkkaavuudessa ja motorinen levottomuus lapsilla ja nuorilla eivät läheskään aina johdu aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä, vaan oireiden taustalla voi olla erilaiset oppimishäiriöt, sairaudet, masennustilat, luokan ilmapiiri, koulukiusaaminen tai perheen erilaiset sisäiset ongelmat ja kriisit. (Huttunen: ADHD, Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö 2011.)

ADHD on taustaltaan monisyinen häiriö, jota pidetään aivojen tarkkaavuutta säätelevien keskushermoston hermoverkostojen häiriönä. ADHD:n syyt johtuvat poikkeavuuksista aivojen välittäjäainejärjestelmässä (Lehtokoski 2004:7-8; Barkley 2008:94-95.) Todennäköisimmin perinnöllisten tekijöiden, aivojen sikiökautiseen kehitykseen vaikuttavien tapahtumien, synynnäisen temperamentin että erilaisten ympäristötekijöiden osuus ADHD:n synnyssä vaihtelee eri lapsilla (emt.).

2.3 Temperamentti haastavan käyttäytymisen taustatekijänä

Temperamenttien tarkastelu on lähtenyt Kalifornian Yliopiston UCLA:n tutkimuksesta, jossa opettajilta kysyttiin, että millaisilla oppilailla on koulussa vaikeuksia sekä erityisiä haasteita. Vastauksissaan opettajat kuvailivat temperamentti-irteitä, ei älykkyyttä, osaamista tai oppimisvaikeuksia. (Mustonen & Latvala 2008). Temperamentti tarkoittaa synynnäisiä taipumuksia, jotka selittävät merkittävästi koulumenestystä. Ne eivät selitä oppimista eivätkä osaamista, vaan tyylin, tavan millä oppilas opiskelee tai suorittaa koulutehtävät. Joidenkin oppilaiden luontainen opiskelutyyli vastaa hyvin koulun odotuksia, joidenkin ei. Temperamentti vaikuttaa myös opettajan ja oppilaan vuorovaikutukseen sekä siihen, miten kypsänä ja motivoituneena opettaja näkee oppilaan. Lisäksi temperamentti vaikuttaa oppilaan yleiseen sopeutumiseen ja toverisuhteisiin. (emt.). Kun ympäristön odotukset ja vaatimukset eivät sovi

yhteen lapsen synnynnäisten erityispiirteiden kanssa, aiheutuu lapselle stressiä ja ahdistusta, jotka aiheuttavat taas sopeutumishäiriöitä (Keltikangas-Järvinen 2004:33). Kulttuurin ja ympäristön odotukset alkavat iän mukana vaikuttaa yhä enemmän siihen, miten ihminen ilmaisee temperamenttiansa (emt: 43).

Lapsella voi olla niin sanottu vaikea temperamentti, mikä vaatii hyvän vuorovaikutussuhteen luomiseen vanhemmilta enemmän kuin muut temperamenttilaadut. Tästä juontuu syy sen nimittämiseksi vaikeaksi, vaikkei se lapselle ole sen vaikeampi temperamentti kuin muutkaan (Keltikangas-Järvinen 2004:157.) Temperamentin katsotaan vaikuttavan myös siihen, miten ja millainen kiintymyssuhde lapselle syntyy vanhempaansa, koska kiintymyssuhteen katsotaan syntyvän vuorovaikutuksesta, johon lapsen synnynnäiset ominaisuudet vaikuttavat (emt: 187-188). Erilaisia temperamenttipiirteitä ovat aktiivisuus, ennen kaikkea motorinen aktiivisuus, sosiaalisuus, jolla tarkoitetaan kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, taipumus mielipahaan ja ärtyvyyteen, joustavuus uusissa tilanteissa, sopeutumisen vaikeus tai helppous, keskittymiskyky tai enemmänkin tapa keskittyä asioihin, rytmisyys, jolla tarkoitetaan unirytmiiä ja fysiologisten toimintojen rytmiä, tapaa puhua, syödä ja liikkua (Keltikangas-Järvinen & Räikkönen & Puttonen).

2.4 Lapsen ja vanhemman välinen suhde haastavan käyttäytymisen taustatekijänä

Vanhemmuus on ihmiselämän vaativimpia, mutta myös tärkeimpiä tehtäviä. Vanhemmuus on myös merkittävimpiä onnellisuuden lähteitä. Toisinaan vanhemmuutta rasittaa epävarmuus sekä heikkous, joihin on kuitenkin saatavissa apua sekä ratkaisumalleja. Vanhemmuus muuttaa elämää niin paljon, että toisinaan tukea tarvitaan ja tällöin tuen antajina voivat olla niin palvelujärjestelmä kuin perheen omat sosiaaliset verkostotkin. Vanhemman ei tarvitse olla täydellinen - riittävän hyvä riittää. (Kurttila.)

Tehtävänä vanhemmuus ei ole helppo, erityisen vaativaa se on silloin jos lapsella on jonkinlainen erityisvaikeus. Aikuisten odotukset lasten käyttäytymisen suhteen vaikuttavat siihen, miten suhtaudumme, kun lapsen käytös ei ole odotusten mukaista. Olemme tyytymättömiä sekä itseemme että lapsiimme. Tärkeää on pitää mielessä oman käyttäytymisen vaikutus lapseen, sillä yhtäläillä lapsen käyttäytyminen vaikuttaa aikuiseen. (Sandberg ym. 2008:18.) Toimivalla vuorovaikutuksella on merkittävä rooli ihmissuhteiden sekä käyttäytymisen sääntelyn oppimisessa. Lapsen haastava käytös kielii vuorovaikutuksen ongelmista. Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on aina kaksisuuntaista ja lapsi oppii säätelemään omaa käyttäytymistään sekä tunteitaan, mikäli vanhemman ohjaus on lämmintä, johdonmukaista sekä lasta arvostavaa. Vanhemmilla on käytössään monia erilaisia tapoja etsiä sopivia ratkaisuja haastavasti käyttäytyvän lapsen sekä vanhemman väliseen onnistuneeseen vuorovaikutukseen. Eräinä esimerkkeinä voidaan mainita muun muassa ennakointi, välitön palautteen antaminen,

katsekontakti, koskettaminen, selkeät rajat ja äänensävy sekä voimakkuus. Vanhemman tulisi kuunnella lasta, huomioida lasta sekä olla lapselle läsnä. Puutokset edellä mainituissa tekijöissä vaikuttavat merkittävästi lapsen sekä aikuisen väliseen viestintään ja vuorovaikutukseen. (Välittäminen, vuorovaikutus ja voimavarat.)

Avainasemassa lapsen kehityksen tukemisessa ovat vanhemmat ja kun kyseessä on haastava lapsi, tarvitsevat myös vanhemmat itse vahvistusta ja ohjausta (Laakso & Lajunen 2006:74). Vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä lapsi ja hänen yksilölliset ominaisuutensa ja käyttäytymispiirteensä ovat usein ratkaisevimpia tekijöitä (emt. 73). Vanhempien antama kannustus, rohkaisu ja monipuolinen vuorovaikutus auttavat lapsia kehittämään itselleen vahvan itsetunnon. Lapset, joita vanhemmat ohjaavat ja antavat vastuuta, mutta samalla asettavat selvät rajat käyttäytymiselle, kasvavat luottamaan itseensä. Rajojen asettaminen ei tarkoita pelkkiä kieltoja ja rajoittamista vaan myös lapseen kohdistuvia myönteisiä toiveita ja odotuksia. Turvallisuuden että hallinnan tunteita lisää se, että rajoja asetetaan ja näin lapsi voi oppia ennakoidaan käyttäytymisensä lopputuloksen (Laine 2005:41).

Hoikkalan mukaan vanhempien puheista voidaan erottaa perheen sisäisiä vuorovaikutusmalleja. Näitä ovat vastuullinen vanhemmuus, joka on jaettavissa kahteen ryhmään; heikkoon (sallivaan) sekä vahvaan vanhemmuuteen. Vastuullinen vanhemmuus käsittää lapsen huolenpidon, hyviin harrastuksiin ohjaamisen, koulutuksen turvaamisen sekä rajojen asettamisen. Vastuullisen vanhemmuuden tavoitteena on luoda lapsille mahdollisimman hyvät kasvuedellytykset. (Hoikkala 1993:49-53.) Heikon (sallivan) vanhemmuuden taustalla on ajatus itsekasvattautuvasta lapsesta, jonka yksilölliset valinnat ovat ratkaisevassa asemassa. Vanhemmat uskovat lapsen omista kokemuksista oppimiseen, minkä johdosta he pitävät omaa osuuttaan kasvattajina melko lievänä. Vahvan vanhemmuuden tausta-ajatus on se, että lapselle voidaan siirtää kokemuksista saatu tieto ja viisaus huolenpidon, systemaattisen vuorovaikutuksen sekä toiminnan kautta. Siten lapsista kasvaa ”terveitä aikuisia kansalaisia”. (Emt. 52-53.)

Lapsen tarpeista huolehtimisen ja lapsen hoivaamisen tapa sekä minkälaisia rajoja hänelle asetetaan ja miten toteutetaan, on ennen siirtynyt suoraan sukupolvelta toiselle. Yhteiskunnan rakennemuutos maalaiselämästä kaupungistumiseen repi perheet maantieteellisestikin erilleen ja monet perheet muuttivat kauas läheisistään elämään itsenäistä elämää ilman aikaisempien sukupolvienkokemuksellista tietoa ja perinteitä lasten kasvatuksesta. Lasten kasvatukseen ei ollut käyttöohjeita eikä tukea ja siksi käännettiin asiantuntijoiden puoleen, eikä vanhemmilla ollut juuri muuta vaihtoehtoa kuin luottaa ohjeiden pätevyYTEEN. Ohjeet eivät aina olleet niin hyviä kuin haluttiin uskoa ja syntyi toinenkin pulma. Lapsen hoivaaminen, hänestä huolehtiminen ja hänen kasvattamisensa sujuu parhaiten silloin kuin kasvatusnäkemys on kokemuksellista, sellaista, mitä ei tarvitse harkita ja miettiä, koska se kumpuaa vanhemmista vaistonvaraisina menettelytapoina. Perheen ulkopuolisten asiantuntijoiden viesteinä

saatu ohjeistus, ei enää ollut kokemuksellista tietoa ja näin vanhemmat menettivät sen spontaanisuuden, joka on vanhemman ja lapsen välisen aidon suhteen edellytys. (Tahkokallio 2001: 48-50) . Vanhemmuutta on hankala peilata, kun ei ole mihin peilata. Ennen heijastuspintoja oli paljon enemmän, kolme polvea oppi väkisinkin toinen toisiltaan. Yhdessä asuminen mahdollisti kaiken näkemisen, kokemisen ja tekemisen yhdessä. (Sihvola 2002:181).

Vanhemmuus koetaan haasteelliseksi tehtäväksi ja kasvatustehtävää saattaa edelleen vaikeuttaa se, että vanhemmilla on kasvatettavanaan haastavasti käyttäytyvä leikki-ikäinen lapsi. Mirja Heikkilä toteaa opinnäytetyössään (2009:2) seuraavaa: ”Tutkimuksen tulosten mukaan vanhempien kokemukset arjesta selviytymisestä vaihtelivat kohtuullisen selviytymisen ja uupumisen välillä. Suurimmalla osalla perheistä arki kuitenkin sujui kohtuullisen hyvin, vaikka selviytyminen koettiin ajoittain hyvinkin haastavaksi. Yhdistävää kaikille perheille oli arjen vaihtelevuus.” ”Sosiaali-, terveys- ja koulutoimen tulisi laatia yhteistyössä perheen kanssa palvelusuunnitelma.” Vanhempien tueksi on pyritty vastaamaan esimerkiksi kehittämällä erilaisia vanhemmille ja heidän lapsilleen suunnattuja interventioita, joiden tarkoituksena on kartuttaa vanhempien vanhemmuudentaitoja sekä vähentää lasten haastavaa käyttäytymistä. (Emt.) Perhekoulu POP® (POP= Preschool Overactivity Programme) on yksi tällainen haastavasti käyttäytyville esikouluikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnattu interventio (Salmi 2008).

3 Varhainen tuki

Varhainen tuki on niin käsitteenä kuin työmuotonakin vielä melko uusi ja varhaisen tuen toiminta sekä menetelmät kehittyvät kaiken aikaa. Varhainen tuki on toimintaa, joka nimensä mukaan pyrkii ehkäisemään, tunnistamaan sekä helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia. Varhaisella tuella pyritään tukemaan lapsen ja perheen elämänhallintaa sekä voimavaroja. Varhainen tuki voi olla joko palveluohjausta, yksilö- tai ryhmätoimintaa. (Klen, Lindqvist, Manninen & Mäkinen. 2009; Varhainen tuki - kohti hyviä käytäntöjä 2008:14-17.) Varhaisessa tuessa on ennaltaehkäisevä näkökulma. Tärkeintä on, että puuttuminen sekä perheen tukeminen on oikea-aikaista. Varhainen puuttuminen ehkäisee monia tulevaisuuden lisähaasteita, niin inhimillisiä kuin taloudellisiakin. Oireisiin sekä ongelmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on huomattavasti järkevämpää kuin jäädä odottamaan ongelmien ratkaisua itsestään. (Heinämäki 2006:3-13.) Oleellinen osa lapsen tukemisessa on vanhempien kanssa tehtävä työ. Varhaisen tuen perusajatus on se, että lapsen hyvinvointia saadaan parannettua vanhemmuutta sekä perhettä tukien ja erilaisia tukimuotoja sekä vaihtoehtoja tarjoten. (Heinämäki 2006:13, 76.)

Varhaisen tuen kansainvälinen termi Early Intervention käännetään usein varhaiseksi puuttumiseksi. Varhainen puuttuminen sisältää niin varhaisen tuen tarpeen kuin ongelmaan puuttu-

misenkin ulottuvuuden. Varhaiseen puuttumiseen liitetään yleensä myös Stakesin sekä Lastensuojelun keskusliiton huolen vyöhykkeistö. Puheeksiottaminen on dialoginen työmenetelmä, jossa työntekijä sekä vanhempi käyvät vuoropuhelua huolesta. (Heinämäki 2007:12-17.) Varhaisen tuen selkäranka muodostuu henkilöstön osaamisesta tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa, suunnittelussa sekä toteutuksessa. Jotta tuentarve voidaan havaita, on henkilöstön tunnettava hyvin lapsen eri kehitysvaiheet. (Heinämäki 2006:10-21.) Varhaisessa tuessa työskentely keskittyy vauva- ja pikkulapsiperheisiin, eritoten lapsen ensimmäisten ikävuosien tukemiseen, jotka ovat lapsen kannalta merkittäviä riskitekijöiden sekä suojaavien tekijöiden osalta. Varhainen tukeminen toimii myös yhteisötasolla, puuttuen lapsiperheitä uhkaaviin tekijöihin. (Varhainen tuki - kohti hyviä käytäntöjä 2008:24.)

Kun laadukasta tukea tarjotaan ajoissa, se on myös vaikuttavaa ja tuloksekasta. Silloin kun perheen pulmat ovat pieniä, voidaan hyödyntää laajasti perheen omia voimavaroja. Onnistumisen tärkeitä lähtökohtia ovat vanhempien omat voimavarat ja motivaatio ja kaikkien lapsiperheiden kanssa työskentelevien yhteistyö lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Varhaisen tuen ajatuksena on, että tukemalla vanhemmuutta ja perhettä saavutetaan lapsen hyvinvointi. (Varhainen tuki - kohti hyviä käytäntöjä 2008:4.) Tavoitteena on estää vaikeuksien kasautumista ja syvenemistä (Pölkki 2006). Varhaisen tuen prosessiin kuuluu havaitseminen, puheeksiottaminen, tuen tarpeen määrittely ja tuen järjestäminen, näkökulma sisältää myös ennaltaehkäisevän otteen. Kasvatusjärjestelmissä on toisinaan kiinnitetty paljon huomiota tuen tarpeen havaitsemiseen ja määrittelemiseen ilman, että arjen tukitoimia on voitu toteuttaa, on pyritty löytämään diagnoosi- tai lausunnonantajataho resurssien perusteluun, näkemättä päivittäisen arjen tukimahdollisuuksia. (Heinämäki 2003).

3.1 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on aikuisten yhteisvastuullista huolenpitoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ja kaikkien lasten oikeus. Erityisenä tehtävänä kasvatuskumppanuudella on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen, avun ja suojelun tarve. (THL, Kasvun kumppanit 2011). Päiväkodilla sekä koululla on kodin ohella merkittävä vaikutus lapsen itsetuntoon. Lapselta odotetaan uudessa ympäristössä erilaista käyttäytymistä kuin kotona. Opettaja voi omalla käyttäytymisellään vaikuttaa joko myönteisesti tai kielteisesti lapsen itsetuntoon. (Laine 2005:42) Lasten sekä nuorten kehitys tapahtuu vuorovaikutuksellisissa ihmissuhteissa lasten vanhempien, muiden lasten elämässä olevien aikuisten sekä toisten lasten ja nuorten kanssa. Edellä mainittuja tapahtuu aivan tavanomaisissa ympäristöissä, kuten kodissa, päivähoidossa, koulussa ja vapaa-ajan eri ympäristöissä. Yhteisöllinen tuki ja pitkäaikaiset ihmissuhteet kaikissa näissä kehitysympäristöissä edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä näin ollen myös ehkäisevät syrjäytymistä. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa koulutetun henkilöstön sekä vanhempien sitoutumista lapsen kasvuun, kehittymiseen sekä

oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuuteen tarvitaan osapuolten välille luottamusta, tasavertaisuutta sekä kunnioitusta. On kuitenkin muistettava, että lasten vanhemmilla on aina ensisijainen vastuu lastensa kasvatuksesta. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista määrittä päivähoidon sekä perheiden välisen yhteistyön kasvatuskumppanuudeksi vuonna 2002. Unesco linjasi erityiskasvatusta koskevassa linjauksessaan kumppanuuden olevan päämäärä, johon pääsemiseen edellytetään vanhempien sekä ammattilaisten sitoutumista, tietojen ja taitojen jakamista sekä yhteistyötä (Kekkonen 2012:30.)

Yleisellä tasolla voidaan sanoa kumppanuuden olevan yhteistyösuhde, jonka osapuolet sitoutuvat työskentelemään yhdessä sovitun päämäärän saavuttamiseksi. Kumppanuussuhde on prosessi, joka on jakautunut kahteen vaiheeseen; aloitusvaiheeseen sekä työskentelyvaiheeseen. Aloitusvaiheessa sovitaan kasvatuskumppanuudesta sekä neuvotellaan vanhempien ja kasvattajan vastuista sekä tehtävistä. Työskentelyvaiheessa vanhemmat ja kasvattajat vaihtavat sekä jakavat ja syventävät lasta koskevia tietoja sekä kokemuksia. (Kaskela & Kekkonen 2006:17.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005:31) ensisijainen vastuu kasvatuskumppanuudesta on henkilöstöllä, jonka tehtävänä on sisällyttää kasvatuskumppanuus luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta (myös Kekkonen 2012:183; Kaskela & Kekkonen 2006:17). Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja sitä ohjaa lapsen etu ja oikeudet. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät lapselle kahden tärkeän tahon, eli lapsen vanhempien ja varhaiskasvatuksen kasvattajien tiedot ja kokemukset. Yhtenä erityisenä tavoitteena on oppia tunnistamaan herkästi lapsen erityisen tuen tarve ja luoda henkilöstön sekä vanhempien väliselle yhteistyölle kumppanuuden ilmapiiri. (Kekkonen 2012:30.)

Ensisijainen, kokonaisvaltainen ja ylittämätön kasvatusvastuu lapsesta ja nuoresta on aina vanhemmilla. Lähtökohtaisesti vanhemmat ovat lastensa sekä oman perheidensä asiantuntijoita. Koti ja perhe ovat lapsen tärkein, mutta ei toki ainoa kehitysympäristö. Kodin ohella myös koulu on lapselle ja nuorelle sekä heidän kasvulleen ja oppimiselleen tärkeä kehitysympäristö ja näin ollen merkittävä vaikuttaja. Kasvuympäristö rakentuu niin fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista kuin pedagogisistakin tekijöistä. Ne kaikki yhdessä vaikuttavat oppimiseen, turvallisuuteen sekä siihen, miten innostavaksi ja hyväksi oppilas voi kokea päivittäisen koulutyönsä. Koulun kasvatusvastuun perustana on se, että kouluyhteisön aikuiset toimivat yhteisten pelisääntöjen mukaan ja ovat johdonmukaisia toiminnassaan. Kodilla ja koululla on lasten ja nuorten kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa omat, toisiaan tärkeällä tavalla täydentävät tehtävänsä. Kodin ja koulun yhteistyö on parhaimmillaan vastavuoroista kasvatuskumppanuutta. (Opetushallitus 2007:3.) Oppilastason yhteistyö lisää opettajan tuntemusta oppilaistaan, tuottaa vanhemmille tietoa lapsen oppimisesta sekä kasvusta, tukemisen mahdollisuuksista sekä kasvattaa vanhempien ja kasvattajien välistä luottamusta. Koulun ja kodin yhteistyö on merkittävä tukitoimi, johon myös lapsi on hyvä ottaa mukaan. (Opetushallitus 2007:14.) Kou-

lun ja kodin välistä yhteistyötä on tärkeää pohtia, ottaen huomioon, että näkökulmia hyvään yhteistyöhön on monia. Silloin yleisiä laatumäärittäjiä voi olla hankala tehdä. Esimerkiksi Järvenpäässä on tehty yhteistyössä vanhempainverkoston kanssa lisäys opetussuunnitelmaan koskien kodin ja koulun välistä yhteistyötä (Liite 1). Hyvän yhteistyön peruslähtökohtia ovat positiivinen vuorovaikutus, vanhempien sekä kasvattajien välinen tiedonkulku, vanhempien kuuluksi tuleminen, vanhempien lasta koskevien tarpeellisten tietojen välittäminen kasvattajille, oppilas tulee kuulluksi sekä oppimisen vaikeuksiin puututaan matalalla kynnyksellä. (Opetushallitus 2007:29-30).

3.2 Perhekoulu

Perhekoulun kehittivät lastenpsykiatrit Joanne Barton ja Seija Sandberg vanhemmuustaitojen ohjausmenetelmäksi ”Pre-school Overactivity Programme” Glasgow’n yliopistossa Iso-Britanniassa. Pohjana tälle oli heidän huomionsa ylivilkkaiden leikki-ikäisten lasten vanhempien erityisestä tuen ja ohjauksen tarpeesta (Barnavårdsföreningen i Finland 2011.) Ohjelman menetelmät eivät ole uusia, mutta soveltuvat käytettäväksi haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelemiseen (Salmi 2008:22). Perhekoulu-ohjelma perustuu kognitiivis-behavioristiseen lähestymistapaan pohjautuvaan Russel A. Barkleyn toteuttamaan kliiniseen hoitotyöhön ja tutkimuksiin Yhdysvalloissa. Ohjelman avulla vanhempia autetaan tiedostamaan omien lastensa erityistarpeet ja opastetaan johdonmukaisesti käyttämään menetelmiä, jotka auttavat lapsia oppimaan oman toimintansa itsesäätelyä. Perhekoulun toimintamalli poikkeaa muista käytössä olevista, esimerkiksi Ihmeelliset vuodet - ja Vanhempana vahvemmaksi -ryhmistä, jotka on suunnattu levottomasti ja haastavasti käyttäytyvien lasten vanhemmille ja kasvattajille sekä opettajille. Perhekoulumalli on suunnattu sekä haastavasti käyttäytyville lapsille, että heidän vanhemmilleen ja lasten kanssa työskenteleville. (Laakso & Lajunen 2006:72, 74.)

Joanne Bartonin alkuteoksen, *Hyperactive children : a practical guide for parents* on Kirsi Castrén suomentanut vuonna 1999 ja Perhekoulun käsikirjan ovat Perhekoulu POP® käyttöä varten toimittaneet Sandberg, Santanen, Jansson, Lahnuoma ja Rinne. (Sanberg ym. 2008). Helsingissä ohjelmaa toteutetaan Suomen Lastenhoitoyhdistyksen ADHD-keskuksessa nimellä Perhekoulu POP® ja se on tarkoitettu 3-6-vuotiaille ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. (Barnavårdsföreningen i Finland 2011). Perhekoulu POP® mainitaan myös ADHD:n käypä hoito suosituksissa: ”Erialaisten strukturoitujen vanhempainohjausmenetelmien avulla pyritään parantamaan vanhemman keinoja muokata lapsensa käytöstä sosiaalisissa ympäristöissä.” ”Suomessa tunnettuja ryhmämuotoisia vanhempainohjausmenetelmiä ovat esim. 3-6-vuotiaille ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettu Perhekoulu POP®.” (Duodecim. Käypä hoito 2012.)

Perhekoulu POP® on toiminut ADHD keskuksessa jo vuodesta 1999. Perhekouluun osallistuneiden ohjaajien toivotaan käyttävän hyväkseen oppimaansa omassa työssään ja jatkavan perhekoulu-menetelmän toteuttamista omilla alueillaan (Salmi 2008:25-26). Muun muassa Jyväskylässä on Niilo Mäki Instituutti ollut koordinoimassa perhekoulutoimintaa (Laakso & Lajunen 2006:72) ja perhekoulutoimintaa on kehitetty myös monilla muilla paikkakunnilla rinnan muiden vanhemmuutta tukevien toimintamuotojen kanssa tai näitä yhdistelemällä.

Perhekoulu POP® kokoontuu kerran viikossa 10 viikon ajan. Perhekoulu koostuu lasten kasvatuksellisesta ryhmästä ja koulutusryhmästä, johon vanhemmat osallistuvat. Toiminnan tavoitteena on lisätä myönteistä vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välillä, ehkäistä lapsen mahdollisia käytöshäiriöitä, kehittää toimivampia ohjausmenetelmiä arkeen vanhempien koulutuksellisessa ja vertaistuellisessa ryhmässä sekä lastenryhmässä leikin avulla tukea aiempaa rakentavampien käyttäytymismallien kehittymistä, lisätä myönteisen käyttäytymisen huomioimista sekä tukea oppimista onnistumisten kautta. Lastenryhmän tavoitteena on myös antaa lapselle onnistunut kokemus ryhmätoiminnasta. (Sandberg ym. 2004, 5-10.) Osana perhekoulutoimintaa Adhd-keskus järjestää perhekouluohjaaja-koulutusta. Perhekouluohjaajaksi voi kouluttautua sosiaali-, terveydenhuollon tai kasvatusalan ammattihenkilö, joka tekee työtä lapsiperheiden kanssa. Myös edellä mainittujen alojen opiskelijat voivat osallistua koulutukseen. Koulutuksen myötä on mahdollisuus saada valmiudet työskennellä haastavasti käyttäytyvien lasten ja heidän perheidensä parissa perhekoulun opittuja toimintamalleja hyödyntäen. Koulutus yhdistää teoretiedon suoraan käytännön harjoitteluun, koulutuksessa osallistutaan perhekoulutoimintaan joko lastenryhmän ohjaajana tai vanhempien ryhmän tarkkailijana. Koulutuspäivät ovat kokonaisia päiviä ja osallistua voi jos sitoutuu olemaan mukana 10+1 viikkoa. Ennen Perhekoulun alkamista pidetään koulutuspäivä ohjaajille. Toiminta lastenryhmässä pohjautuu käytettävään Perhekoulun käsikirjaan, jokaisella kerralla on oma teemansa, jonka soveltamista arkeen harjoitellaan lapsiryhmässä. Lastenryhmänohjaaja toimii aktiivisesti lapsen kanssa leikkikaverina, innoittajana ja "apuminänä" myönteisen vuorovaikutuksen avulla. Ryhmän toimintaa videoidaan ja ohjaajilla on korvakuulokkeet, joiden kautta he saavat ohjeita. (Kouluttaudu perhekouluohjaajaksi.)

Eeva-Liisa Salmi on tutkinut väitöskirjaansa, *The Family School: The impact of a group training programme on overactive hard-to-manage preschool children and their parents*, varten Helsingin ADHD-keskuksen 10 viikkoa kestävästä Perhekoulu POP® ryhmämuotoista interventiota. Salmen (2008:85-86) mukaan vanhemmat kokivat, että heidän vanhemmuustaitonsa paranivat ja lasten käyttäytymisen ongelmat olivat vähentyneet sekä vanhempien ja lasten väliset yhteistyötaidot olivat parantuneet. Lasten käyttäytymisen ja keskittymisen nähtiin myös päiväkotihenkilökunnan näkemyksen mukaan parantuneen ja

levottomuuden vähentyneen (emt.).

3.3 Järvenpään perhekoulu

Järvenpään perhekoulu -malli on aloitettu Kuuma kuntien Perhekoulu hankkeena vuosina 2007-2008. Mukana olivat Tuusula, Mäntsälä sekä Nurmijärvi. Järvenpään Perhekoulun toiminnan suunnittelu aloitettiin syksyllä 2007, jonka aikana Järvenpää koulutti viisi Perhekouluohjaajaa ADHD - keskuksessa. Näistä syntyi moniammatillinen Perhekoulu-työryhmä, johon kuului kaksi toimintaterapeuttia, kiertävä erityislastentarhanopettaja (KELTO), erityislastentarhanopettaja (ELTO), sekä lastentarhanopettajana (LTO) toimiva sosionomi-AMK. Perhekoulutoimintaa kokeiltiin vuoden 2008 ajan ja koulutetut tuottivat ehdotuksen Järvenpäässä toteutettavaksi perhekoulun toimintamalliksi. Vuodesta 2009 Järvenpään perhekoulu on ollut itsenäinen moniammatillinen toimintamalli, joka on hyväksi todettu ja laajennettu nyt alakouluille. Kouluille suunnattu koulutus on osa tehostetun ja erityisen tuen Kelpo - hanketta. (Seppälä 2011; Mansnerus 2011.) Perhekoulu on kymmenen viikkoa kestävä psykoedukatiivinen kuntoutusohjelma, jonka kokoontumiskerrat toistuvat saman rungon mukaan (Liite 2) kerran viikossa. Tavoitteena on ollut, että perhekoulun ryhmät toteutuvat kaksi kertaa vuodessa ja lasten ryhmään osallistuville ohjaajille perhekouluprosessi on kokemuksellista täydennyskoulutusta. Perhekouluun liittyy käsikirja kotitehtävineen, jota ovat käyttäneet niin perheet kuin päivähoitoväkikin (Seppälä 2011).

Järvenpään Perhekoulu on tarkoitettu haastavasti käyttäytyville, temperamentiltaan tavallista vilkkaammille 3-7 -vuotiaille lapsille, heidän perheilleen ja lasten kanssa työskenteleville. ADHD -keskuksen mallista poiketen Järvenpäässä koulutetaan myös lapsen kanssa työskentelevät aikuiset. Perhekoulu ohjelman tavoitteena on tukea ja ohjata leikki-ikäisten lasten vanhempia, joille lapsen kasvattaminen asettaa keskitasoa suurempia haasteita. Auttamalla aikuinen - lapsi vuorovaikutusta kehittymään myönteisempään suuntaan voidaan ennalta ehkäistä käytöshäiriöiden todennäköisyyttä tulevaisuudessa. Perhekoulu on osa varhaista puuttumista erityisesti tuen näkökulmasta. Vilkkaiden ja haastavasti käyttäytyvien lasten perheissä vanhemmat joutuvat toimimaan strukturoidummin kuin niin kutsutuissa tavallisissa perheissä. Tämän sitoutumisen vahvistaminen ja, joissakin tapauksissa, kokonaan luominen auttaa perhettä voimaantumaa ja lasta jäsentymään niin että koko perhe voi paremmin. (Seppälä 2011.) Perhekoulu-mallia on laajennettu nyt myös alakoulun puolelle ja on tarkoitettu avuksi haastavasti käyttäytyville 7-10 -vuotiaille koululaisille, heidän perheilleen ja lasten kanssa työskenteleville. Perhekoulun tavoitteena on tarjota selviytymiskeinoja arjen tilanteisiin koulussa ja kotona. Opettajalle Perhekoulu tarjoaa lisäkoulutusta, kuinka opettaja voi luokkatilanteissa tukea haastavasti käyttäytyvää lasta onnistumaan sekä uusia tapoja suhtautua lapseen ymmärtäen lapsen haastavan käyttäytymisen syitä ja pystyen ohjaamaan lapsen käytöstä toivotumpaan suuntaan.

(Järvenpään Perhekoulu - avuksi koululaisen arkeen 2011; Hiitola 2011.)

Perhekoulu tuottaa lapsille jäsentyneen toimintamallin kotona sekä päivähoitoryhmässä tai koulussa. Perhekoulu kouluttaa henkilöstöä toimimaan haasteellisesti käyttäytyvien lasten kanssa, joka tuottaa ennaltaehkäiseviä toimintamalleja ryhmiin jotta henkilöstö osaa toimia lasta tukevasti ja tavoitteena on tarjota selviytymiskeinoja arjen tilanteisiin. Koulutuksen sisältönä on muun muassa haastava käyttäytyminen, käyttäytymiseen liittyvien periaatteiden ymmärtäminen ja käyttäytymisen ohjaamisen perusteet, vuorovaikutuksen merkitys - viisi K:ta katse, kosketus, kuuleminen, käsky ja kiitos, sekä käyttäytymisen ohjaaminen, haastava käyttäytyminen ja tunnetyöskentely - miksi tunteet ja kokemukset ovat merkityksellisiä, ja ystävyyssaitojen opettaminen. (Mansnerus 2011; Seppälä 2011.)

Perhekouluun lapsi saa hakemuksen pohjalta kutsun ja samalla kutsutaan myös lapsen molemmat vanhemmat ja päiväkodista lapsen oma lähityöntekijä. Samalla kun lähityöntekijä kouluttautuu perhekouluohjaajaksi, hän kulkee lapsen mukana ryhmässä koko perhekoulun ajan. Perhekouluprosessin lisäksi lapsen lähityöntekijän vastuulla on siirtää saamansa oppia päiväkodissa oman lapsiryhmän muille työntekijöille. Vuoden 2011 aikana perhekoulu on asettunut Perhekeskus Maahisen pysyväksi toimintatavaksi ja perheiden kynnys palvelun piiriin pääsulle on madaltunut. Syksyllä 2012 julkaistiin Järvenpään perhekoulun oma käsikirja. (Mansnerus 2012.)

4 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on koota opettajien ja kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä, miten perhekoulu on vaikuttanut heidän suhtautumiseensa ja näkemyksiinsä työssään haastavan lapsen kohtaamisessa sekä arvioida Järvenpään Perhekoulu-malliin liittyvän koulutuksen tiedon kulkeutumista ja käytettävyyttä arjessa heidän itsensä kokemana.

4.1 Tutkimuskysymykset

Valitsimme yhdessä Tarja Seppälän kanssa käymämme keskustelun pohjalta tutkimuskysymykset vastataksemme siihen, millaista tietoa hän kouluttajana toteutuneesta koulutuksesta haluaa. Pyrimme saamaan selville, onko saadulla koulutuksella ollut vastaajan omasta mielestä vaikutusta työhön toimia haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa.

Koulutuksen vaikutus työmenetelmien siirtymisessä arkeen:

- Mitä perhekoulun menetelmiä on käytössä?
- Koetaanko menetelmien käyttö helpoksi lapsen / lapsiryhmän kanssa?

Yhteistyön näkökulma perhekoulun jälkeen:

- Onko kasvatuskumppanuus ja yhteistyö lapsen, perheen tai ammattilaisten kanssa parantunut?

Onko työntekijän huoli perhekoulun myötä vähentynyt tai suhtautuminen muuttunut positiivisemmaksi:

- Oman ammatin hallintaan ja työssä viihtymiseen/ jaksamiseen sekä omiin voimavaroihin nähden
- Lasta tai perhettä kohtaan
- Toiminnan suunnittelua kohtaan

4.2 Esimiehille osoitettu kysely

Lähetimme sähköpostitse perhekoulun käyneiden työntekijöiden esimiehille kyselyn, jossa kysyimme, miten he esimiehinä ovat nähneet perhekoulun merkityksen ja hyödyn yksikön arkeen, luokan tai lapsiryhmän työrauhaan sekä opettajien ja kasvattajien työssä jaksamiseen. Onko perhekoulusta tullut koko työyhteisölle työkaluja tai onko se herättänyt keskustelua haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamiseen? Onko perhekoulun myötä saatu vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön vaikutusta? Kyselyn lähetimme kahden alakoulun rehtoreille sekä kuuden päiväkodin johtajille (Liite 3).

5 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Tutkimusta voidaan tehdä kahdella perusotteella, kvantitatiivisesti tai kvalitatiivisesti ja nykyisin on yleistynyt näiden yhdistelmä. Tavallisimpia tiedonhaun menetelmiä ovat erilaiset kyselyt ja haastattelut. (Helakorpi). Päätimme toteuttaa kvantitatiivisen kokonaistutkimuksen strukturoidulla kyselylomakkeella ja täydentäen sitä avoimilla kysymyksillä sekä sähköpostitse puolistrukturoidulla haastattelukyselyllä esimiehille. Tähän päädyimme yhteistyössä aihetta meille tarjonneen Tarja Seppälän kanssa. Koimme näin saavamme selkeämmin ja helpommin analysoitavaa aineistoa. Kokonaistutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa tutkittavana on koko joukko (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2000:179), tässä tapauksessa kaikki vuonna 2011 Järvenpään perhekouluun Järvenpään kaupungin työntekijöinä osallistuneet henkilöt. Kyselylomakkeelle tehtiin lisäksi avoimia kysymyksiä täydentämään annettuja vastauksia. Kyselylomake lähetettiin henkilökohtaisesti jokaiselle vuoden 2011 perhekouluun osallistuneelle varhaiskasvatuksen työntekijälle sekä alakoulunopettajalle, jotka työskentelevät Järvenpään kaupungin palveluksessa. Perhekouluun osallistuneiden työntekijöiden esimiehille, päiväkotien johtajat ja alakoulujen rehtorit, lähetimme sähköpostitse oman kyselyn, jonka analysoimme kvalitatiivisesti

5.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivinen tutkimus perustuu kohteen kuvaamiseen sekä tulkitsemiseen numeroiden sekä tilastojen avulla. Määrällisessä, eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa ollaan usein kiinnostuneita erilaisista luokitteluista, syy- ja seuraussuhteista, vertailusta sekä numeerisiin tuloksiin perustuvasta ilmiön selittämisestä. Määrälliseen menetelmäsuuntaukseen sisältyy runsaasti erilaisia laskennallisia sekä tilastollisia analyysimenetelmiä. (Jyväskylän yliopisto: Avoimen yliopiston Koppa.) Kvantitatiivisen kyselytutkimuksen tekeminen aloitetaan valitsemalla aihealue sekä määrittelemällä tutkimuksen tavoitteet sekä hankkimalla aihealueesta taustatietoja. Aikaisempiin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen perehtymällä laaditaan tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelman yhteydessä täsmennetään tehtävän tutkimuksen tavoitetta, valitaan tutkimusmenetelmät, laaditaan tutkimukselle aikataulu sekä mahdollinen budjetti, päätetään millä tavalla tietoja hankitaan sekä määritellään perusjoukko ja otos. Tutkimussuunnitelmaa laadittaessa valitaan otantamenetelmä sekä päätetään aineiston käsittelytapa. Tutkimustyöskentelyä jatketaan laatimalla tiedonkeruuväline, esimerkiksi kyselylomake. Valitulla tiedonkeruuvälineellä kerätyt tiedot käsitellään ja analysoidaan sekä raportoidaan saadut tulokset, joista tehdään johtopäätökset sekä pohditaan ja esitellään tulosten hyödynnettävyys. (Heikkilä, 2004:25.)

5.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus, eli laadullinen tutkimus sisältää lukuisia eri aineistonkeruutapoja sekä lähestymistapoja ihmisen sekä hänen elämänsä eri vaiheiden tutkimiseksi. Kyseessä ei ole minkään tietyn tieteenalan tutkimusote, vaan yhdenlainen tapa tutkia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten elämisaailmaa, jonka keskipisteessä ovat erilaiset merkitykset mitkä ilmenevät monin eri tavoin. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka, Kuula & Rissanen 2009). Laadullinen tutkimus on ei-määrällistä ja laadullinen tutkimusaineisto koostuu yleensä puheesta, tekstistä tai joskus jopa kuvista. Laadullisen analyysin perusoperaatio on yhtäläisyyksien ja erojen etsintä. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan osoittaa jonkin tietyn ilmiön olemassaolo sekä yrittää ymmärtää sitä. (Rantanen 2010) Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on ihminen sekä hänen elämänpiirinsä ja aineisto on pelkistetyimmillään tekstiä. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää havainnointimenetelminä esimerkiksi haastattelua sekä havainnointia. Myös muita menetelmiä, kuten esimerkiksi kirjeitä, valokuvia sekä päiväkirjoja voidaan käyttää soveltaen. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän tarkoitus on kuvata aineistoa, tapahtumaa tai ilmiötä ei-numeraalisesti. (Eskola & Suoranta 2003:13-15.) Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä ei saada tilastollisesti yleistettävää tietoa. Tarkoituksena on ymmärtää sekä käsitteellistää tutkittavaa ilmiötä. (Kylmä & Juvakka 2007:17.) Osallistuja laadullisessa tutkimusmenetelmässä on yleensä vähän (emt. 2007:27). Saatu aineisto

analysoidaan luokittelemalla ja tulkitsemalla luokittelun kautta saadut tulokset suhteessa tutkimuskysymyksiin (Rantanen 2010).

6 Opinnäytetyön toteutus ja eettiset kysymykset

Järvenpään perhekoulu - mallin kehittämistyöryhmää vetänyt Tarja Seppälä ehdotti meille opinnäytetyön tekemistä koskien perhekouluun osallistuneiden opettajien ja kasvattajien kokemuksia koulutuksesta. Otimme ehdotuksen vastaan sekä olimme yhteydessä ja tapasimme Tarja Seppälän syksyn 2011 aikana. Hänen ohjauksestaan pyysimme Järvenpään Kaupungin edustajiksi kehittäjä Eija Mansnerusta sekä perhekeskuspalvelujen va. päällikkö Juha Särkkää, jotka toimivat Tarja Seppälän lisäksi opinnäytetyömme työelämän yhteyshenkilöinä. Tarja Seppälän kanssa käymäämme keskusteluun pohjautuen hahmottelimme tutkimuskysymyksiä ja etsimme teoretietoa perhekoulusta sekä haastavasti käyttäytyvistä lapsista. Olimme yhteydessä Suomen Lastenhoitoyhdistys - Barnavårdsföreningen i Finland r.f:iin sekä ADHD-liittoon lisätietoa saadaksemme. Lisäksi toinen meistä pääsi osallistumaan Haastavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen koulutukseen Lahdessa syksyllä 2011, jonka järjestivät ADHD-liitto ry sekä Barnavårdsföreningen i Finland - Suomen Lastenhoitoyhdistyksen ADHD-keskus. Saamamme materiaalin pohjalta työstimme alustavan opinnäytetyösuunnitelman ja haimme tutkimuslupaa Järvenpään kaupungin avrhaiskasvatuksen päällikkö Reino taurovaaralta sekä koulutoimenjohtaja Seppo Rantaselta, jotka myönsivät luvan opinnäytetyötämme varten.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan opinnäytetyössä tavoitellaan luotettavaa, tutkittua tietoa ja suoritimme työn rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Opinnäytetyön toteutimme hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen ja tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Tutkimustietojen luottamuksellisuudesta tulee pitää huolta eikä tietoja tule luovuttaa ulkopuolisille tai käyttää muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen. Osallistujien henkilötietojen säilyttämisessä tulee noudattaa huolellisuutta, eikä niitä saa paljastaa. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen tutkimustiedoista on pidettävä huolta ja niiden hävittämisessä on noudatettava huolellisuutta. Anonyymius tulee turvata esimerkiksi antamalla osallistujille uusi nimi tai koodi, jota käytetään tutkimuksessa saadun tiedon identifioimiseksi. Myös muita tietoja, esimerkiksi työpaikan nimi, voi olla tarpeen muuttaa. Osallistujien tiedot ja niihin liittyvät koodit tulee säilyttää turvallisessa paikassa. (Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.) Erytystä huomiota kiinnitimme kyselyyn vastaajien anonyymiteetin säilyttämiseen, koska Järvenpään perhekouluun vuonna 2011 osallistuneiden työntekijöiden määrä oli pieni. Vastaajien henkilötietoja olemme käyttäneet ainoastaan kyselylomakkeen lähettämistä varten työntekijöiden osalta ja esimiesten osalta osoittaessamme heille kysymykset sähköpostitse, muita henkilötietoja emme keränneet. Opinnäytetyöntekijöinä sitouduimme tutkimuslupaa hakiessamme vaitiolovelvollisyyteen sekä luovuttamaan valmiin raportin Järvenpään kaupungin käyttöön. Opinnäytetyötämme varten kerättävä aineisto on luottamuksellista eikä sitä käytetä muuhun tarkoitukseen ja

kerätyt tiedot sekä muu aineisto tullaan hävittämään asianmukaisesti salassapito- ja vaitiolovelvollisuusohjeita noudattaen opinnäytetyöprosessiin päätteeksi.

Tutkittavien etu ja hyvinvointi tulee asettaa etusijalle, eikä tutkimuksesta saa aiheutua haittaa tutkittaville. Tutkimukseen osallistumisesta ei saa maksaa palkkaa tai muuta korvausta, jolla tutkittavia houkuteltaisiin osallistumaan. Ansionmenetykset ja kulut kuitenkin voidaan korvata sekä tutkimukseen käytetyn ajan ja vaivan korvaukseksi voidaan luvata palkinto tai lahja. Tutkijan on varmistettava, että osallistuja tietää mistä tutkimuksessa on kyse, miksi tutkimusta tehdään ja heiltä pyydetään vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. (Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.) Kyselyyn osallistuminen ja vastaaminen oli täysin vapaaehtoista, eikä vastaamisesta koitunut osallistujille kustannuksia. Kyselylomakkeen alkuun laadimme saatekirjeen, jossa kerrottiin tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät sekä selvitettiin saadun aineiston käyttötapa ja säilytys. Samalla selvitettiin palautetun lomakkeen olevan suostumus osallistumisesta.

Työstimme kyselylomaketta marraskuun 2011 - tammikuun 2012 välisenä aikana. Annoimme lomakkeesta version perhekouklun aiemmen läpikäyneille työntekijöille ja heidän palautteensa perusteella muokkasimme sitä edelleen. Tehtyämme muutokset ja parannukset, lähetimme kyselylomakkeet perhekouluun vuonna 2011 osallistuneille, Järvenpään kaupungin palveluksessa toimiville opettajille ja kasvattajille. Olimme yhteydessä myös perhekouluun osallistuneiden esimiehiin sähköpostitse, jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja siihen liittyvästä kyselystä myös esimiehille. Lähestyimme vuoden 2011 perhekouluun osallistuneita henkilöitä, joille kyselylomakkeen olimme lähettäneet, vielä kortilla (Liite 4) vastausajan päätyttyä, jonka jälkeen palautui vielä kaksi kyselylomaketta. Syötimme kyselylomakkeilla saadun aineiston SPSS - ohjelmaan ja analysoimme sen. Kyselylomakkeen avoimet kysymykset kokosimme yhteen ja esimiesten kyselyn aineiston analysoimme etukäteen valituin teemoin. Opinnäytetyömme aineisto on koottu strukturoidulla kyselylomakkeella perhekouluprosessin käyneiltä kasvattajilta ja opettajilta sekä sähköpostitse avoimin kysymyksin teemoittain heidän esimiehiltään.

Kyselylomakkeella halusimme selvittää perhekoulun vaikutusta osallistuneiden asenteiden ja mielipiteiden muutokseen annetuista väittämistä vastaajien oman näkemyksen mukaan. Mitarina käytimme Likertin asteikkoa: 1 samaa mieltä - 5 eri mieltä. Esimiehille osoitetun kyselyn aineiston luokittelun valitsimme jo kyselyä tehdessämme ja esimiehille suunnattuja kysymyksiä tehdessämme. Halusimme myös esimiesnäkökulman mukaan opinnäytetyöhömme, koska Järvenpään perhekoulua tarjotaan Järvenpään kaupungin alakoulujen ja varhaiskasvatuksen työntekijöille täydennyskoulutuksena. Sosiaalihuoltolakiin vuonna 2005 tehdyssä muutoksessa on lisätty uusi täydennyskoulutusta koskeva pykälä 53§ aiemman tilalle:

”Kunnan tulee huolehtia siitä, että sosiaalihuollon henkilöstö peruskoulutuksen pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen osallistuu riittävästi sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa asetuksella tarvittaessa tarkemmat säännökset täydennyskoulutuksen sisällöstä, laadusta, määrästä, järjestämisestä, seurannasta ja arvioinnista.”

Täydennyskouluttamalla henkilöstöä saadaan parannettua työhyvinvointia. Henkilöstö kokee olevansa panostuksen arvoinen ja täten usein työteho parantuu. (Manka, Hakala, Nuutinen & Harju 2010:73.) Täydennyskoulutuksen tulisi olla ammattia tukevaa ja suunnitelmallista, kuten sosiaalihuollon täydennyskoulutusta koskevat suosituksetkin määrittävät (Liite 5), sillä sosiaali- ja terveysalan tarpeet sekä vaatimukset muuttuvat koko ajan. Täydennyskoulutukset kytketään valtakunnallisiin alueellisiin sekä paikallisiin kehittämisstrategioihin. (Kallio & Sarvimäki 2006:13-14.)

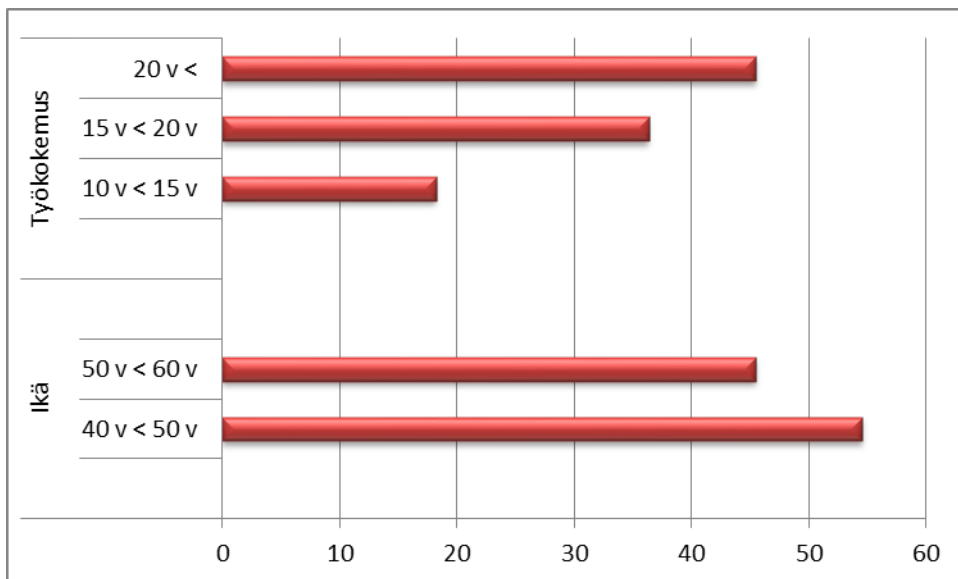
7 Kyselyn tulokset

Perhekouluun osallistuneita oli 36, näistä Järvenpään kaupungin työntekijöitä oli 34. Luokanopettajia perhekouluun osallistui yhteensä 16 henkilöä kahdesta alakoulusta, varhaiskasvatuksen työntekijöitä perhekouluun osallistuneista oli 18 henkilöä. Lisäksi perhekouluun oli osallistunut yksi henkilö Järvenpään seurakunnan palveluksesta sekä yksi opiskelija Järvenpään kaupungin perhekeskuksesta. Kyselylomakkeen lähetimme Järvenpään kaupungin palveluksessa oleville henkilöille. Lähestyimme vastausajan päätyttyä kyselyn saaneita vielä kortilla, jossa muistutimme ja pyysimme vastauksia sekä kiitimme osallistumisesta. Vastauksia saimme lopulta 11 kpl. Perhekouluun osallistujia oli varhaiskasvatus- ja perhepalveluiden puolelta myös perhekeskuksesta ja useampi erityislastentarhanopettajan tehtävissä toimiva, jotka eivät ole kiinteästi määrätyn lapsiryhmän toiminnassa, vaan alueellisina työntekijöinä.

Lomakkeella kysyttiin aluksi vastaajan taustatietoja koulutuksesta, iästä, työkokemuksesta ja toimialasta. Toisessa osassa kartoitettiin käytössä olevia perhekoulumenetelmiä. Kolmannessa osiossa kysyttiin väittämällä muutosta omaan suhtautumiseen lasta, perhettä ja omaa työtä sekä työyhteisöä kohtaan. Lisäksi osaan oli muutamia avoimia kysymyksiä täydentämään väittämällä saatavaa tietoa.

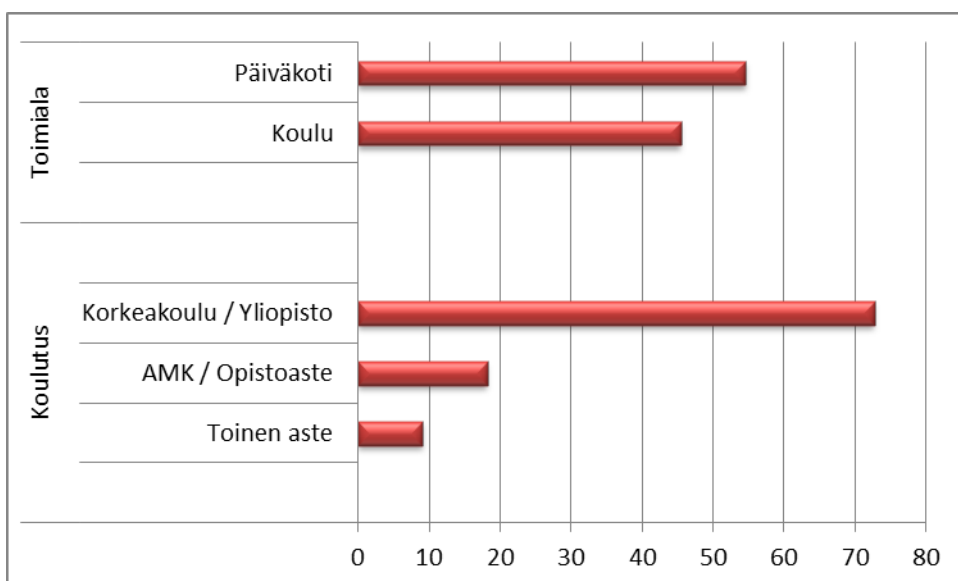
7.1 Taustatiedot vastanneista

Vastauslomakkeen palauttaneista 6 henkilöä oli iältään 40-50 -vuotiaita naisia, 5 henkilöä oli iältään 50-60 -vuotiaita. Kyselyyn vastanneiden keskuudessa ei ollut miehiä. Työkokemusta kaikilla kyselyyn vastanneilla oli yli kymmenen vuotta.

Kuvio 1: Vastanneiden ikä ja työkokemus (n=11)

Kyselyyn vastanneista työntekijöistä huomattava enemmistö oli korkeakoulun tai yliopiston käyneitä ja alle puolella oli toimialana oli koulu ja hieman yli puolella päiväkoti.

Kuvio 2: Vastanneiden toimiala ja koulutus (n=11)

Perhetyön opintoja lisä- tai täydennyskoulutuksena on yhdellä vastanneista ja yksi on jättänyt vastaamatta kyseiseen kohtaan. (n=11)

7.2 Perhekoulumenetelmiin liittyvät kysymykset

Lomakkeella kysyttiin perhekoulun käsikirjan mukaisista menetelmistä, ”oppiko vastaaja perhekoulusta omaa työtään tukevia menetelmiä”. Vastaajilta kysyttiin myös niiden käytöstä ja käytettävyyden helppoudesta omassa työssä haastavasti käyttäytyvän lapsen, lapsiryhmän sekä kaikkien lapsien kanssa.

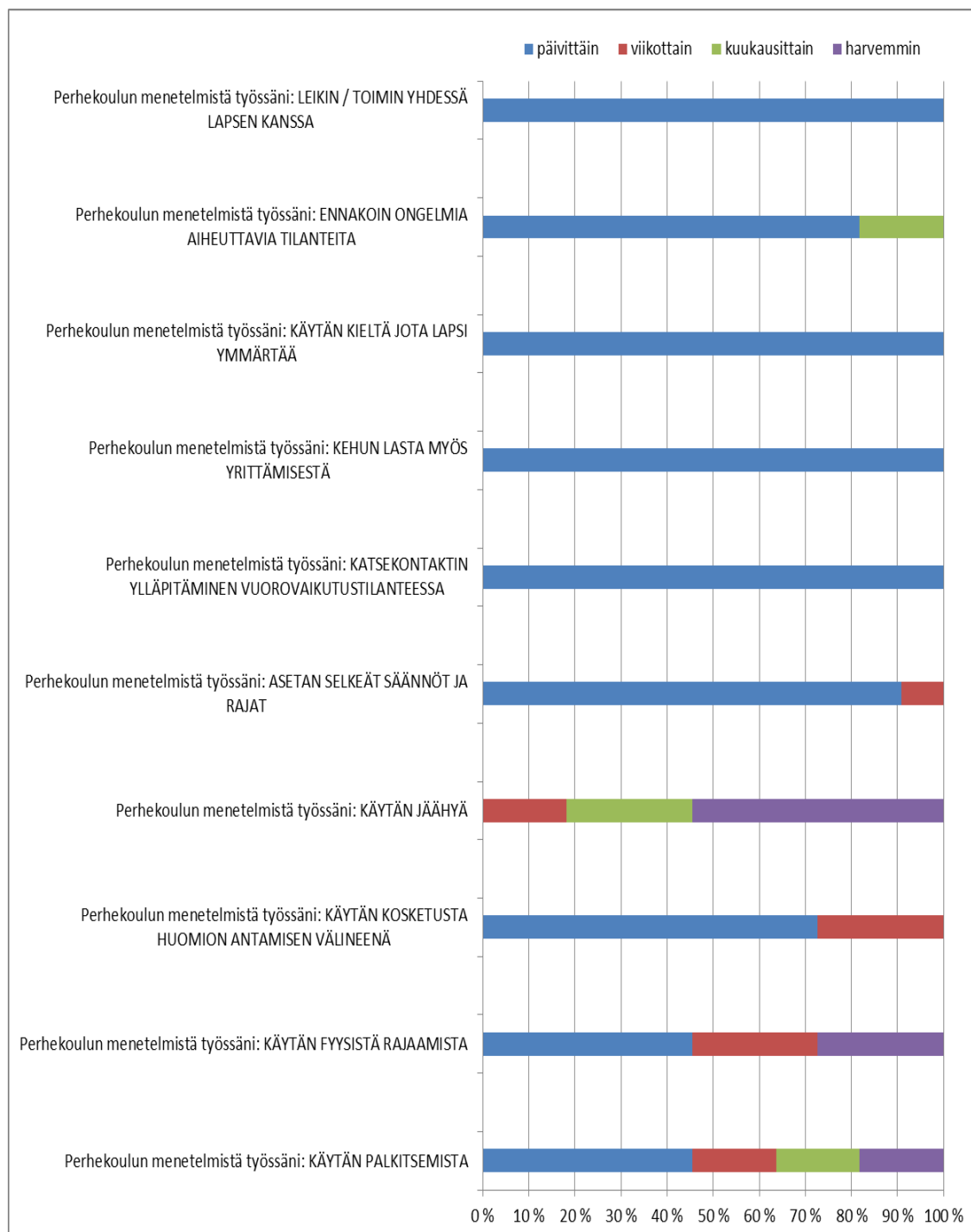
	Vastauksia	%
Samaa mieltä	4	36,4
Jokseenkin samaa mieltä	1	9,1
Ei samaa eikä eri mieltä	4	36,4
Jokseenkin eri mieltä	1	9,1
Eri mieltä	1	9,1
Yhteensä	11	100,0

Taulukko 1: Opin perhekoulussa työtäni tukevia menetelmiä (n=11)

Kyselyyn vastanneista 36,4 % oli samaa mieltä väitteen, ”opin perhekoulussa menetelmiä, joita voin käyttää työssäni”. 36,4 % kyselyyn vastanneista vastasivat ”ei samaa eikä eri mieltä”. Jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja erimieltä ilmoitti kutakin olevansa 9,1% vastanneista. (n=11)

Poimimme Perhekoulun käsikirjasta perhekoulussa käytettävät menetelmät, joiden käytettävyydestä omassa työssään kysyimme asteikolla: käytän päivittäin, viikoittain, kuukausittain, harvemmin. Kyselyyn vastanneista (n=11) kaikki kertoivat käyttävänsä päivittäin ”leikkiä”, ”lapselle helposti ymmärrettävää kieltä”, ”kehumista” sekä ”katsekontaktia”. Selkeästi ”jäähyn käyttö” perhekoulun menetelmistä on vastaajien keskuudessa vähiten käytetty. Päivittäin ei yksikään vastanneista ilmoita käyttävänsä jäähyä ja yli puolet ilmoittaa käyttävänsä harvemmin kuin kuukausittain.

Huomattava enemmistö vastanneista ilmoitti käyttävänsä päivittäin perhekoulun menetelmistä: ”Selkeiden sääntöjen ja rajojen asettamista, ”Kosketusta huomion antamisen välineenä”, ”Ennakoin ongelmia aiheuttavia tilanteita”. ”Fyysistä rajaamista” ja ”Palkitsemista” vastanneista lähes puolet ilmoittaa käyttävänsä päivittäin, mutta kuitenkin lähes 20 % vastanneista ilmoittaa käyttävänsä palkitsemista harvemmin kuin kuukausittain.

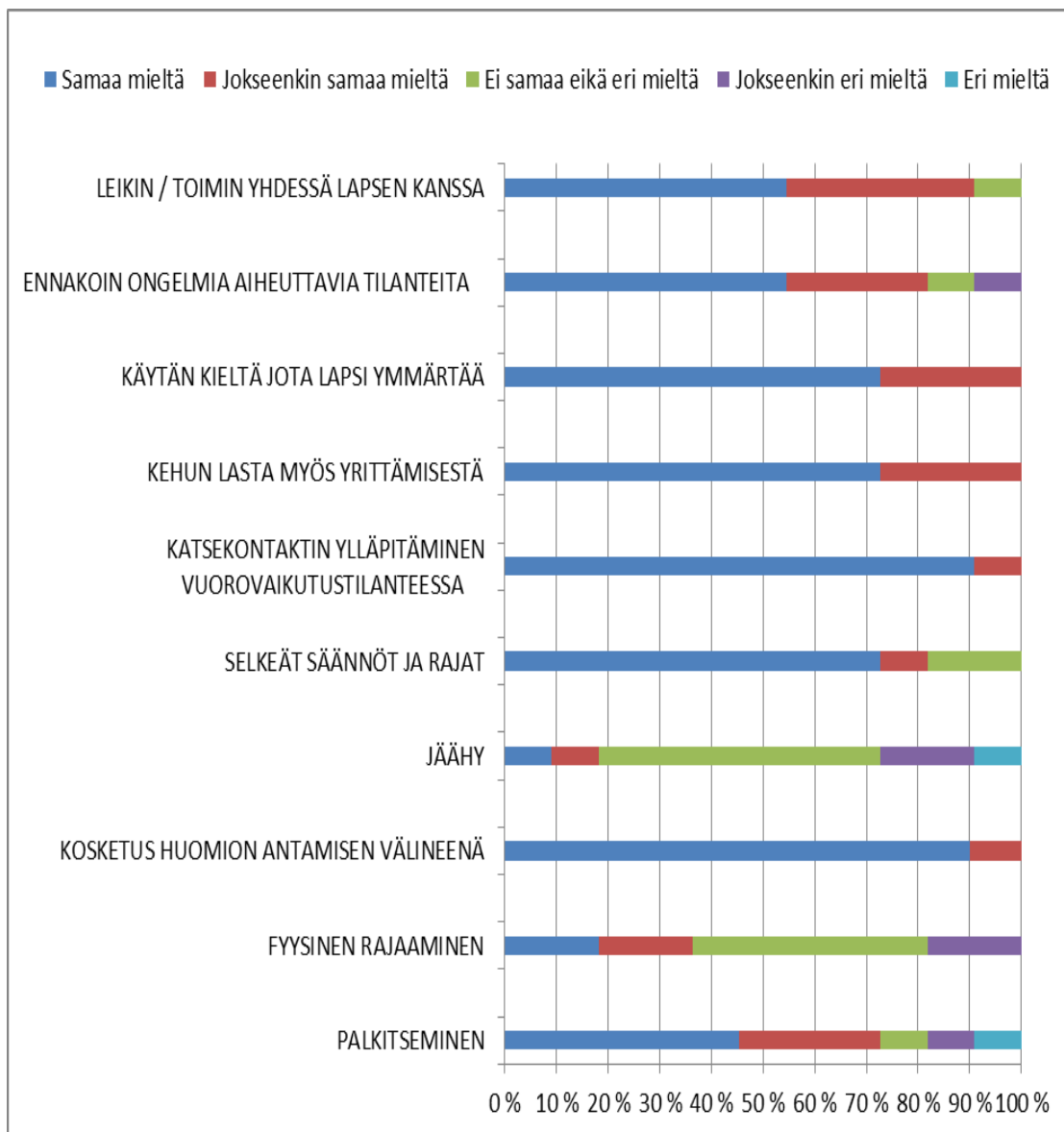

Kuvio 3: Käytän perhekoulussa oppimiani menetelmiä työssäni (n=11)

Kysyimme samojen menetelmien käytöstä vielä erikseen väittämällä: Perhekouluprosessin läpikäynnin myötä käytän edellä mainittuja menetelmiä työssäni VAIN haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. Väittämistä puuttuvia vastauksia oli kolme kappaletta. Puuttuvien vastausten antajat kirjoittivat lomakkeeseen sanallisen huomautuksen, jossa he kertoivat käyttävänsä edellä mainittuja menetelmiä kaikkien - ei ainoastaan haastavien lasten kanssa. Väittämiin

vastanneista (n=8) kolme neljästä ilmoitti olevansa samaa mieltä koskien menetelmien, ”kehun lasta myös yrittämisestä”, ”katsekontaktin ylläpitäminen vuorovaikutustilanteessa” sekä ”asetan selkeät säännöt ja rajat”, käyttämisestä vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. Väittämiin menetelmistä, ”ennakoin ongelmia aiheuttavia tilanteita” ja ”leikin/ toimin yhdessä lapsen kanssa”, vastanneista (n=8) käytän vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa, samaa mieltä ilmoitti olevansa puolet. Väittämiin, vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa ”käytän kosketusta huomion antamisen välineenä” sekä ”käytän kieltä jota lapsi ymmärtää”, vastanneista (n=8) ilmoittaa yhteensä kolme neljästä olevansa samaa mieltä tai jokseenkin samaa. ”Käytän fyysistä rajaamista vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa” ilmoittaa vastanneista (n=8) yhteensä puolet olevansa samaa sekä jokseenkin samaa mieltä. ”Käytän palkitsemista vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa” väittämään vastaukset jakaantuivat tasan neljännes kuhunkin kohtaan: samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä sekä eri mieltä. ”Jäähyn käyttämisestä vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa” vastanneista ilmoitti 12,5 % ilmoitti olevansa samaa mieltä, samoin kuin jokseenkin samaa mieltä. Eri mieltä väittämän kanssa ilmoitti olevansa neljännes vastanneista ja neljännes ilmoitti olevansa ei samaa eikä eri mieltä (n=8).

Väittämiä, mainittujen menetelmien käyttäminen on mielestäni helppoa, pyydettiin arvioimaan asteikolla samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä ja eri mieltä. Vastanneista (n=11) lähes kaikki olivat mieltä siitä, että ”katsekontaktin ylläpitäminen vuorovaikutustilanteissa” sekä ”kosketus huomion antamisen välineenä on helppoa”, loput ilmoittavat olevansa jokseenkin samaa mieltä. Menetelmistä kolmeen, ”käytän kieltä jota lapsi ymmärtää”, ”kehun lasta myös yrittämisestä” sekä ”asetan selkeät säännöt ja rajat”, vastanneista huomattava enemmistö ilmoittaa olevansa samaa mieltä, että käyttäminen on helppoa. ”Lapsen kanssa yhdessä toimiminen / leikkiminen on helppoa”, samaa mieltä ilmoittaa olevansa vastanneista hieman yli puolet ja noin kolmannes ilmoittaa olevansa jokseenkin samaa mieltä. Samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä ilmoittaa olevansa ”ongelmia aiheuttavien tilanteiden ennakoimisen helppoudesta” huomattava enemmistö. ”Palkitsemisen helppoudesta” samaa mieltä ilmoittaa olevansa alle puolet ja jokseenkin samaa mieltä noin kolmannes vastanneista. ”Fyysinen rajaaminen on mielestäni helppoa”, ilmoittaa hieman yli kolmannes vastanneista olevansa samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä, lähes puolet kuitenkin ei samaa eikä eri mieltä. ”Jäähyn soveltaminen käytäntöön on helppoa” vastanneista hieman yli puolet ilmoittaa olevansa ei samaa eikä eri mieltä.

Kuvio 4: Menetelmien käyttäminen on mielestäni helppoa (n=11)

Täydensimme menetelmiä koskevia väittämiä vielä avoimella kysymyksellä, ”miten valitsen kulloinkin käyttämäni menetelmän”.

”Vaatii tilannetajua ja lapsen yksilöllisyyden ja/ tai erityisyyden huomioimista”

”Oppilas ratkaisee sen, mitä käytän. Kaikille ei sovi samat menetelmät!”

”Tilanteen ja lapsen ”laadun” mukaan”

”Huomioiden: Lapsen ikä ja keh. taso, ryhmän resurssit, tilanteen huomioiminen”

Vastauksista nousee selkeästi esille menetelmien käyttö kulloisenkin tilanteen mukaan sekä huomioiden lapsi yksilöllisesti. Myös tieto menetelmän käytettävyydestä ja toimivuudesta sekä ennalta sovittu tapa toimia nousevat esille vastauksissa.

”Osa menetelmistä joita käytetään on sovittu tiimin kanssa (toistuvasti käytettävät). - Joitakin käytetään kaikkien kanssa - osaa vain tietyille lapselle”

”Lapsen käyttäytymistä havainnoimalla, käyttämällä jo olemassa olevaa tietoa hyväksi → ”tämä auttaa”

”Pitää tietää ja ymmärtää lapsen käytöstä laajemmin kuin vain ko. hetkellä”

Voidaan siis sanoa, että kaikkien menetelmien käyttäminen riippuu kulloisestakin tilanteesta eikä ole olemassa mitään yhtä ja tiettyä menetelmää, joka toimisi vain ja ainoastaan jossain tietyssä tilanteessa.

7.3 Perhekoulun vaikutus suhtautumiseen ja näkemyksiin

Keräsimme väittämällä vastaajien näkemyksiä Likertin asteikolla 1 samaa mieltä - 5 eri mieltä siitä, miten he itse kokivat perhekoulun vaikuttaneen omaan suhtautumiseen omiin näkemyksiin sekä omaan toimintaan haastavasti käyttäytyvän lapsen huomioimisessa, lapsen kanssa toimimisessa sekä toimintatavoissa.

Vastanneista enemmistö ilmoitti olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä, ”suhtautumiseni haastavasti käyttäytyvää lasta kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi” (n=11). ”Suhtautumiseni lapsen huomioimista kohtaan on muuttunut aktiivisemmaksi”, yhteensä 70 % vastanneista ilmoittaa olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä (n=10). Tulosten perusteella voidaan sanoa vastanneiden keskuudessa suhtautumisen muuttuneen positiivisempaan suuntaan suhteessa haastavasti käyttäytyviin lapsiin. Tätä tukee myös väittämän, ”olen pystynyt parantamaan suhdettani haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa”, vastausten jakauma: samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä yhteensä 72,7 % vastanneista (n=11). Muutamilla vastanneista lienee ollut jo vahvaa osaamista ja näkemystä kohdata ja huomioida haastavasti käyttäytyviä lapsia, koska he eivät kokeneet muutosta tapahtuneen. Suhtautumisessa vanhempia kohtaan on vastaajien keskuudessa enemmistö kokenut olevan vaikutusta positiivisempaan suuntaan (n=11).

Kysyttäessä ”muutosta myönteisempään suuntaan suhtautumisessa itseään kohtaan” enemmistö vastanneista ilmoitti olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, mutta reilu kolmasosa ei samaa eikä eri mieltä. Väittämään ”näkemysni omaa työtä-

ni/ammattitaitoani/osaamistani kohtaan on muuttunut positiivisemmaksi” ilmoittaa huomattava enemmistö olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä ja vain alle 20 % ei samaa eikä eri mieltä. Tulosten perusteella voidaan sanoa vastanneiden osallistumisen perhekouluun parantaneen heidän työhyvinvointiaan ja työssäjaksamistaan. (n=11)

”Suhtautuminen oppimis-/luokkaympäristön suunnittelun tärkeyttä kohtaan on muuttunut”, samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä oli vastanneista vajaa puolet. ”Suhtautumiseni käytössä olevien tilojen muokkauksen tärkeyttä kohtaan on muuttunut”, samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä oli vastanneista yhteensä kolmannes. Molempiin väittämiin vastanneista noin puolet eivät olleet samaa eikä eri mieltä väittämien kanssa. Tulosten mukaan on vastanneiden keskuudessa heidän omien näkemystensä mukaan ilmeisen toimivat tilajärjestelyt ja ne on huomioitu myös haastavasti käyttäytyvien lasten tarpeiden mukaisesti jo ennen perhekoulua, mutta suunnittelun merkitys tiedostettiin. (n=11)

Pyydettyessä ”arvioimaan positiivisen palautteen antamisen merkityksen korostumisesta perhekoulun myötä”, ilmoitti enemmistö (72,7 %) olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä (n=11). Tältä osalta voidaan vastanneiden keskuudessa katsoa toteutuneen yksi perhekoulun menetelmistä tukea lasta käyttäytymään tilanteeseen hyväksyttävästi nimenomaan positiivisen huomioimisen kautta. Kysyttäessä ”omaa näkemystä muutokseen fyysisen rajoittamisen tärkeyden merkityksestä”, vastanneista yhteensä hieman yli puolet ilmoitti olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä (n=11).

”Perhekoulun myötä - suhtautumiseni oman työyhteisöni tapaan kohdata haastava lapsi on muuttunut kriittisemmäksi” - väitteen kanssa yhteensä 36,4 % oli samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä, mutta 63,6 % vastanneista ei samaa eikä eri mieltä. Se tarkoittaako tämä, että vastanneiden työyksiköissä on hyvä ja toimiva kulttuuri kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi, vai ettei asiaa tiedosteta, ei selviä. Juho Honkasilta on pro gradu-työssään (2011:99) todennut esimerkiksi opettajien toteuttamaan kiusaamisen olevan oppilaan väheksymistä, syrjimistä sekä vallan väärin käyttöä. Toisaalta hyvästä toimintatapakulttuurista kertoo, että kuitenkin samaa tai jokseenkin samaa mieltä vastanneista yhteensä ovat lähes kaikki siitä, että ”perhekoulun myötä aikuisen toimintatapojen merkitys nähdään tärkeänä haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa”. (n=11)

	Vastanneita	%	% vastanneista	Kertymä %
Samaa mieltä	7	63,6	63,6	63,6
Jokseenkin samaa mieltä	3	27,3	27,3	90,9
Ei samaa eikä eri mieltä	1	9,1	9,1	100,0
Yhteensä	11	100,0	100,0	

Taulukko 2: Perhekoulun myötä - näen tärkeänä tuoda esille aikuisen toimintatapojen merkitystä haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa (n=11)

Yli puolet kyselyyn vastanneista (yhteensä 63,6 %) ilmoittaa olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, että ”perhekoulun myötä he ovat muuttaneet toimintatapojaan haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa”. ”Toimintatapojen muutoksesta koko lapsiryhmän tai luokan kanssa” ilmoittaa samoin enemmistö (yhteensä 63,6 %) olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä. Voidaan siis sanoa, että vastaajien keskuudessa nähdään perhekoulun vaikutus omien toimintatapojen merkityksellä, ei yksin haastavasti käyttäytyvän lapsen, vaan koko ryhmän hyväksi.

Lähes kolme neljästä kyselyyn vastanneista on samaa tai jokseenkin samaa mieltä, että ”perhekoulun myötä on pystynyt paremmin tunnistamaan haastavasti käyttäytyvän lapsen tarpeet”. Tätä tukee myös se, että sama määrä vastanneista on samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että ”perhekoulun myötä he ovat pystyneet paremmin tukemaan haastavasti käyttäytyvää lasta toimimaan ryhmän jäsenenä”. Haastavasti käyttäytyvän lapsen tarpeiden huomioimisessa nousee esille myös annettujen ohjeiden lyhyys ja selkeys. Vastanneista lähes kaikki ilmoittavat olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, että he ”näkevät ohjeiden lyhyiden ja selkeyden merkityksen perhekoulun myötä. (n=11)

Vastanneista hieman alle puolet ilmoittaa olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, että ”perhekoulun myötä yhteistyö ja yhteiset toimintatavat vanhempien kanssa ovat korostuneet”. Kuitenkin yhteensä 63,6 % vastanneista ilmoittaa ”perhekoulun myötä pitäneensä yllä avointa dialogia vanhempien kanssa hyviä ja toimivia toimintatapoja jakaakseen toisilleen”. (n=11)

Yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden näkökulmasta tehtiin väitteisiin lähes kolme neljästä vastanneesta ilmoitti olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, että ”yhteistyö lapsen kanssa on perhekoulun myötä parantunut”. ”Koko lapsiryhmän kanssa/ luokan kanssa yhteis-

työn parantuneen” ilmoittaa vastanneista noin kaksi kolmesta olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä ilmoittaa hieman alle kolmannes. (n=11)

Väittämän, ”yhteistyö/ kasvatuskumppanuus on perhekoulun myötä parantunut vanhempien kanssa”, jokseenkin samaa mieltä ilmoittaa olevansa reilu kolmannes vastanneista, mutta yli puolet ilmoittaa ei samaa eikä eri mieltä. (n=11) Tätä tulosta tukee myös esimiehille tehdyn kyselyn yhteydessä saatu vastaus:

”Vanhempia olisimme toivoneet useampia mukaan. He eivät lähde vaikka suosittelimme asiaa heistä osalle suoraan.”

Sekä ”yhteistyön, kasvatuskumppanuuden parantumisesta lähikollegoiden, tiimin kanssa” sekä ”muun työyhteisön kanssa” ei vastanneiden keskuudessa nähty vaikutusta. Vastanneista lähikollegoiden, tiimin kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmaan noin kaksi kolmesta ja noin kolme neljästä muun työyhteisön kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmaan ilmoitti olevansa ei samaa eikä eri mieltä (n=11). Myöskään ”verkostojen kanssa tehtävään yhteistyöhön” ei vastanneiden mukaan perhekoululla ollut yhteistyötä parantavaa vaikutusta. Vastanneista yli puolet ilmoitti olevansa ei samaa eikä eri mieltä väitteen kanssa (n=11). Verkostojen kanssa tehtävän yhteistyön väittämää täydennettiin vielä avoimella kysymyksellä: Keitä lapsen asiasta vastaavaan verkostoon kuuluu. Vastanneiden keskuudessa verkostot koostuvat seuraavista tahoista: VEO (varhaiskasvatuksen erityisopettaja), Elto (erityislastentarhanopettaja), perheterapeutti, toimintaterapeutti, perheneuvola, terveydenhoitaja, lastensuojelu, oppilashuoltoryhmä, lääkäri, psykologi sekä sosiaalitoimi. Näin ollen voidaan siis sanoa kyseessä olevan aidosti moniammatillinen verkosto.

Kysyttäessä, ”minkä tahon kanssa ja mitkä asiat ovat mielestäsi merkittävimmät yhteistyö- / kasvatuskumppanuussuhteen muuttumisessa”, esille nousee merkitys vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä varmuus omasta toiminnasta niin lapsen kuin lapsiryhmänkin kanssa.

”Merkittävintä muutokset konkreettisella tasolla omassa työssä eli lapsen, lapsiryhmän, vanhempien kanssa”

”On helpompi ehdottaa vanhemmille tapoja toimia lapsen kanssa (jos tarvitsevat tukea), kun on selkeä ”malli”. - On helpompi puhua asiasta/tavoista toimia, kun on itse kokenut hyödyn (varmempi olo)”

Osalle vastanneista ei perhekoulun kautta ole ollut merkitystä tehtävään yhteistyöhön, koska jo käytössä olevat käytännöt ovat olleet toimivia.

”Kasvatuskumppanuussuhteeni eivät ole perhekoulun myötä muuttuneet entisestä.”

”Muutosta ei ole tapahtunut, sillä vanhat toimintamallit ovat olleet valmiiksi toimivia”

Merkitystä mainittiin olevan myös omaan jaksamiseen toimittaessa yhteistyössä kollegan kanssa.

”Tiimityöskentely rinnakkaisluokan open kanssa - Lapsen kanssa jaksaminen - Vanhempien kanssa → tukena”

7.4 Perhekoulun vaikutus huoleen

Kyselyllä kartoitimme vielä väittämällä perhekoulun vaikutusta vastaajien huoleen lapsesta, perheestä sekä omasta ammattitaidosta, omista kyvyistä ja omasta jaksamisesta. Keräsimme väittämällä vastaajien näkemyksiä Likertin asteikolla 1 samaa mieltä - 5 eri mieltä. Tulosten mukaan ”huoleen lapsesta” ei perhekoululla ole ollut merkitystä alle puolelle vastanneista (ei samaa eikä eri mieltä), jokseenkin samaa mieltä huolen vähentymisestä ilmoittaa olevansa noin 20 % ja jokseenkin eri mieltä tai erimieltä yhteensä yli kolmasosa. Samoin voidaan päätellä koskien ”huolta perheestä”: ei samaa eikä erimieltä ilmoittaa olevansa yli kolmasosa vastanneista ja jokseenkin eri mieltä tai eri mieltä yhteensä hieman alle puolet. Vain noin joka viides ilmoittaa olevansa jokseenkin samaa mieltä, että ”huoli perheestä on vähentynyt”. (n=11)

Perhekoululla on vastaajien kokemuksen mukaan ollut merkitystä omaan ammattitaitoon sekä kykyihin. Yhteensä lähes kolme neljästä vastanneesta on samaa tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä: ”Perhekoulun myötä huoleni on vähentynyt omasta ammattitaidosta, omista kyvyistä”. ”Huolen vähentymiseen omasta jaksamisesta perhekoulun myötä” ilmoittaa yhteensä hieman yli puolet vastaajista olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä, noin kolmannes ei samaa eikä eri mieltä, ja eri tai jokseenkin eri mieltä noin joka viides. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta vastanneiden keskuudessa työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen parantuneen. (n=11)

7.5 Perhekoulusta uusi näkökulmia?

Huomattava osa vastanneista ilmoittaa saaneensa perhekoulusta uusia näkökulmia omaan työhönsä, mikä osaltaan myös on vaikuttamassa omaan työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin sekä toisaalta kertoo osallistumisen täydennyskoulutuksena olleen tarpeellinen. Keräsimme väittämällä vastaajien näkemyksiä Likertin asteikolla 1 samaa mieltä - 5 eri mieltä.

Sain uusia näkökulmia	Vastanneita	%	% vastanneista	Kertymä %
Samaa mieltä	5	45,5	45,5	45,5
Jokseenkin samaa mieltä	4	36,4	36,4	81,8
Ei samaa eikä eri mieltä	1	9,1	9,1	90,9
Eri mieltä	1	9,1	9,1	100,0
Yhteensä	11	100,0	100,0	

Taulukko 3: Perhekoulusta sain uusia näkökulmia omaan työhöni (n=11)

Lopuksi kyselimme väittämällä, ”suosittelen perhekoulumenetelmään perehtymistä kollegoileni” asteikolla samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä ja eri mieltä. Vastanneista lähes kolme neljästä ilmoitti olevansa väittämän kanssa samaa mieltä (n=11). Yksi vastanneista oli lisännyt vielä lisäkommentin:

”Nuorille, vasta työssään aloitteleville ei jo hyvin kokeneille”

7.6 Esimiesten näkemys perhekoulusta

Vastauksia saimme 50 % kyselyn saaneilta. Vastanneet olivat yksi rehtori sekä kolme päiväkodin johtajaa. Vastaukset luokittelimme jo ennalta suunnitellun ja kysymysten tekovaiheessa tehdyn suunnitelman mukaan koskien perhekoulun merkitystä ja hyötyä esimiehen näkökulmasta perhekouluun osallistuneen työntekijän työhyvinvointiin ja yhteistyöhön työyhteisössä sekä vanhempien kanssa.

Perhekoulun merkitys ja hyöty	Työhyvinvoinnin näkökulma	Työrauha
		Työssä jaksaminen
		Työkalut
	Yhteistyön näkökulma	Keskustelun herättäjä
		Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö

Taulukko 4: Esimiehille tehdyn kyselyn luokittelu

Työhyvinvoinnin näkökulmasta oli kyselyyn vastanneiden esimiesten mukaan perhekoulu tuonut uusia työkaluja työntekijälle:

” ---tuo hyvää oppia haastavasti käyttäytyvien lasten kohtaamiseen---”

”Siitä on saatu työkaluja arkeen ja perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön.”

Toisaalta myös työssä jaksamiseen on perhekoulusta ollut vastaajien näkemyksen mukaan apua ja tukea:

”---perhekoulu antoi työntekijälleni hyvän mahdollisuuden pohtia omaa työn tekemisen tapaa---”

”--- saumaton yhteistyö ja menetelmällinen yhtenäisyys paransivat arjen sujuvuutta---”

”--- Työtä kehittämällä vaikutetaan parhaiten työssä jaksamiseen---”

Yhteistyön näkökulmasta vastanneet esimiehet mainitsivat perhekoulun myötä työntekijöiden tuoneen ajatuksia ja työtapoja, mutta toisaalta on myös työyksiköitä, joissa esimiehen mukaan ei perhekoululla ollut vaikutusta koko työyhteisölle:

” Laajempaan käyttöön perhekoulun opit eivät valitettavasti ole edenneet.”

”Laajemmin se ei ole kuitenkaan päiväkodin arkeen vaikuttanut yksittäisiä lapsia ja ryhmiä lukuun ottamatta.”

Vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön on perhekoululla nähty olevan vaikutusta, mutta toisaalta myös vanhempien osallistumista perhekouluun kaivattiin lisää.

”Perhekoulun tiimoilta käyty keskustelu ja edistyminen on osa hyvää kasvatuskumppanuutta ja näkyy päiväkodin arjessa myönteisenä muutoksena.”

”Siitä on saatu työkaluja arkeen ja perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön”

”Yhteistyöllä on voimaa eli perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on vahvistunut, mikä on lisännyt lapsen hyvinvointia.”

”Vanhempia olisimme toivoneet useampia mukaan.”

7.7 Yhteenveto

Toteuttamamme kysely oli pieni, koska rajasimme sen koskemaan vain vuonna 2011 Järvenpään perhekouluprosessissa mukana olleita Järvenpään kaupungin työntekijöitä. Vuosi 2011

oli mielenkiintoinen siksi, että silloin perhekouluun otettiin mukaan myös kahden alakoulun 1.-3. vuosiluokkien oppilaat perheineen ja opettajineen. Aiemmin perhekoulu oli selkeästi rajattu alle kouluikäisille haastavasti käyttäytyville lapsille perheineen ja näiden lasten kanssa työskenteleville varhaiskasvatuksen työntekijöille. Mukana on ollut myös seurakunnan lapsityöntekijöitä sekä harjoitteluaan suorittavia opiskelijoita, nämä olemme kuitenkin jättäneet pois aineistostamme. Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ollut tuottaa yleistettävää tietoa, vaan kerätä tietoa perhekoulu-koulutuksen hyödyllisyydestä työntekijöille, tilaajalle sekä tuottajalle. Tutkimuskysymyksemme laadittiin edellä mainittuun tarpeeseen perustuen yhdessä perhekoulu-kouluttaja Tarja Seppälän kanssa. Tarja Seppälä oli tyytyväinen tekemäämme työhön sekä saatuihin tuloksiin ja pyysi saada käyttää niitä tulevassa seminaarissa 2.11.2012 esitellessään Järvenpään perhekoulua Järvenpää-talossa. Saimme palautetta myös työelämän yhteyshenkilöksi lupautuneelta Eija Mansnerukselta, joka toimii Järvenpään kaupungin kehittäjänä: ” --- vaikuttaa oikein huolellisesti tehdyttä.” ”--- teidän laatimanne kysymykset olivat hyviä.” ”Uskon, että pystymme hyödyntää monin tavoin tuotostanne.” Samassa yhteydessä saimme häneltä myös kutsun osallistua edellä mainittuun seminaariin sekä lupauksen toimittaa meille omat kappaleet Järvenpään perhekoulun käsikirjasta kiitoksena tuotetusta materiaalista perhekoulun kehittämiseen.

Vastauksista noin puolet tuli koulujen opettajilta, jotka olivat ensisijaisesti mielenkiinnon kohteena, koska olivat uutena ryhmänä mukana alun perin varhaiskasvatuksen puolelle suunnatussa mallissa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksia oli toinen puoli. Varhaiskasvatuksen osalta ei vastanneiden määrä ihmetytä, sillä Järvenpäässä tehtiin varhaiskasvatuksen parissa monenlaisia kyselyitä toimintakauden 2011 - 2012 aikana, joka saattoi aiheuttaa ”kyselyähkyn” ja näkyi vähäisenä osallistumisena. Varhaiskasvatuksen osalta huomattava osa vastanneista oli alueellisina varhaiskasvatuksen erityisopettajina toimivia, jotka eivät kiinteästi työskentele lapsiryhmän kanssa. Vuoden 2011 perhekouluihin on kuitenkin osallistunut myös ryhmässä työskenteleviä kasvattajia. Myös avoimiin kysymyksiin saadut sanalliset vastaukset olivat hyvin niukkoja. Osoitimme perhekouluun osallistuneiden henkilöiden esimiehille sähköpostitse lyhyen kyselyn, johon saimme vastaukset puolelta kyselyn saaneelta. Nämäkin vastaukset olivat hyvin niukkasanaisia.

Tulosten mukaan vastanneet ovat saaneet perhekoulusta uusia näkökulmia omaan työhönsä sekä uusia työmenetelmiä. Merkittävimmät vaikutukset perhekoululla ovat olleet työntekijän suhtautumisessa lapseen ja lapsen aktiiviseen huomioimiseen, joiden myötä voidaan tulkita tapahtuneen tulosten mukaista parantumista työntekijän ja lapsen suhteeseen. Toimintatapoihin ei sen sijaan koettu olevan suurta vaikutusta. Yksi vastanneista oli ilmaissut vielä lisäkommentilla, että perhekoulun vaikutus ei ollut yhtä merkittävää kuin olisi lyhyemmän työuran tehneillä. Menetelmien käytöstä ja käytettävyydestä vastanneiden omassa työssä nousivat selkeimmin esille ”katsekontaktin ylläpitäminen vuorovaikutustilanteissa”, jota vastaajat

ilmoittavat käyttävänsä päivittäin sekä helpoksi käyttää. Samoin ”lapsen kehuminen myös yrittämisestä” sekä ”käytän kieltä jota lapsi ymmärtää” ovat vastaajien mielestä helppoja käyttää ja niitä käytetään päivittäin ja ”ohjeiden antaminen lyhyinä ja selkeinä” nähdään tärkeänä. Myös ”positiivisen palautteen antamisen merkitys” on vastaajien keskuudessa korostunut perhekoulun myötä. ”Palkitseminen” perhekoulun menetelmänä koetaan vastaajien keskuudessa myös helpoksi käyttää, kuitenkin vain hieman alle puolet ilmoittaa käyttävänsä sitä päivittäin. ”Kosketus huomion antamisen välineenä” koetaan vastaajien keskuudessa helpoksi käyttää ja selkeä enemmistö ilmoittaa käyttävänsä sitä päivittäin. Vastanneista lähes kaikki ilmoittavat ”asetan selkeät säännöt ja rajat” päivittäin ja myös sen käyttö koetaan helpoksi. Aikuisten toimintatapojen merkitys nähdään perhekoulun myötä tärkeänä vastaajien keskuudessa, mutta yhteistyön näkökulmasta perhekoululla on ollut vastaajien mukaan merkitystä lapsen ja lapsiryhmän osalta, vaan ei huomattavaa merkitystä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön eikä yhteistyöhön työyhteisössä tai verkostoissa. Sekä työntekijöiden, että esimiesten vastausten valossa vanhempien kiinnostuminen perhekoulua kohtaan nähdään tärkeämpänä kuin mitä se tällä hetkellä on. Miten vanhemmat saataisiin ottamaan osaa perhekouluun? Arki haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa on kuormittavaa ja painaako syyllisyyden tunto omista kasvattajan kyvyistä liikaa, ettei jaksaminen enää riitä perhekouluun osallistumiseen. Niin kyselyyn vastanneiden työntekijöiden kuin esimiestenkin kyselyn tuloksista voidaan selkeästi todeta perhekoululla olevan merkitystä työhyvinvointiin. Työntekijän huoli omasta osaamisestaan, ammattitaidostaan, omista kyvyistään sekä itsestään ja omasta jaksamisestaan on tulosten mukaan selvästi vähentynyt. Tätä tukee myös esimiesten antamat vastaukset perhekoulusta osana työn kehittämiseen ja sen mukanaan tuomaan työssä jaksamiseen.

Perhekoulun menetelmien käytöstä kysyimme vielä erikseen väittämällä: käytän vain haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. Vastausten hajanaisuuden sekä kolmen vastaajan erillisen huomautuksen ”käytän kaikkien kanssa” ja heidän väittämiin vastaamatta jättämisensä myötä tulkitsimme tekemämme väittämät sekä niistä saadut tulokset epäselviksi ja tulkinnanvaraisiksi. Jäimme tulosten valossa pohtimaan myös, oliko väittäjä huonosti aseteltu ja tullut osin väärin ymmärretyksi.

8 Pohdinta

Järvenpään perhekouluun on yhdistetty niin ADHD - keskuksen Perhekoulu POP® ohjelma kuin elementtejä Ihmeelliset vuodet - sekä Vanhempana vahemmaksi - ohjelmista. Näin mahdollistetaan lapsille kattava, johdonmukainen ja yhdenmukainen toimintamalli niin kotona kuin koulussa tai päivähoitossa (Seppälä 2011). Lapset saavat myönteisiä kokemuksia uusista toimintatavoista niin vanhempiensa kanssa kuin täydennyskoulutuksena mukaan osallistuvan opettajan tai kasvattajan kanssa (emt.). Näin ainakin toivosi olevan, mutta aina ei jokaisen

lapsen kohdalla tavoite toteudu. Kenties opettaja tai kasvattaja on jo käynyt tai jotain muuta kautta saanut ja omaksunut perhekoulun opit. Toisaalta voi olla vaikea saada vanhemmat sitoutumaan mukaan perhekouluun, toisaalta työntekijät - onhan perhekoulutapaamiset aina ilta-aikaan työpäivän päälle.

Kysymysten ja väittämien asettelussa halusimme tuoda esille positiivisen näkökulman perhekoulua ja sen menetelmiä kohtaan. Opinnäytetyöprosessin varrella pohdimme myös kyselyn houkuttelevuutta. Millä tavoin kyselyyn vastaamisen ja osallistumisen kynnyksiä saataisiin matalle? Perhekouluun osallistuneilta on jo kerätty palautetta, mutta tällaiseen laajempaan kyselyyn osallistuminen jäi kuitenkin vähäiseksi, vaikka työntekijöille annettiin mahdollisuus käyttää työaikaansa kyselyyn vastaamiseen. Varsinkin varhaiskasvatuksen puolella on ollut monia arviointi- ja palautekyselyitä kyseisen toimintavuoden aikana. Halusimme lähettää kyselyn nimenomaan paperiversiona, jolloin tietoliikenneyhteyksien puute tai ajan puute tietokoneen käyttöön ei olisi ongelmana. Jostain syystä, kysely ei ollut tarpeeksi houkutteleva, koska vastausprosentti jäi pieneksi. Ehkä emme tuoneet tarpeeksi selväksi tavoitetta perhekouluun osallistuneiden täydennyskoulutuksen kehittämistä, osanneet tehdä kyselylomakkeesta tarpeeksi yksinkertaista tai kaikki kyselylomakkeen vastaanottajat eivät itse jo perhekoulun läpikäyneinä kokeneet vastaamista tärkeäksi.

Olisimme vielä voineet tuoda vahvemmin esiin ennaltaehkäisyn näkökulmaa, koska Perhekoulun näkökulmana on nimenomaan lapsen haastavan käyttäytymisen taakse näkeminen: Kannattaako olla tiukka käskyttäjä vai oivaltava aikuinen? Kukin meistä kantaa omaa kasvuhistoriaansa mukanaan ja lapsen haastaessa aikuista kyseenalaistamalla tämän auktoriteettia tulisi muistaa Perhekoulun oppien mukaisesti antaa huomiota toivottuun tapaan käyttäytyä ja jättää huomioimatta ei-toivottu käyttäytymistapa. Tällä tavoin vahvistetaan positiivisuuden kehää Perhekoulun 5K - mallilla: katse, kosketus, kuuleminen, käsky ja kiitos. Järvenpään perhekoulu on tarkoitettu nimenomaan ennaltaehkäiseväksi menetelmäksi parantamaan lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja tuomaan yhdenmukaiset toimintatavat lapsen kasvuympäristöissä, niin kotona kuin koulussa tai päiväkodissa. Näin lapsen tarve haastaa aikuista, etsiä ja kokeilla rajoja vähenee ja huomion kiinnittäminen toivottuun käyttäytymiseen helpottuu. (Seppälä 2011.)

Tulosten valossa voidaan sanoa, että niin Järvenpään kaupunki työnantajana kuin yksittäinen työntekijäkin hyötyvät koulutuksesta. Työntekijä saa uusia tapoja ja malleja kohdata haastavasti käyttäytyviä lapsia, kasvattaa omaa osaamistaan, joka osaltaan parantaa työssä jaksamista ja työkykyä. Työnantajan näkökulmasta on hyödyllinen seikka, kun työntekijä kokee oman ammattitaitonsa parantuvan (Manka ymt. 2010: 73). Täydennyskoulutus myös parantaa työntekijän sitoutumista työhönsä, joka on kasvatustyössä tärkeää ja lapsen edun mukaista. Lapsen erityisen tuen tarpeen tunnistaminen tulisi olla osa hyvää perusosaamista, johon täy-

dennyskoulutuksella voidaan vaikuttaa (THL 2012). Vaikka saamiemme tulosten valossa työntekijät ovat kokeneet perhekoulun hyödylliseksi, löytyy tästäkin joukosta niitä, jotka eivät kokeneet saaneensa koulutuksesta lisäarvoa ammattitaitoonsa, kuitenkin vastauksissa on nähtävissä pitkän työkokemuksen omaavien ammattilaisten huomaamia muutoksia ja oivalluksia omassa toiminnassaan haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa. Mikäli perhekoulua halutaan kehittää työntekijöille tarjottavana täydennyskoulutuksena, voitaisiin tutkimalla osallistujien koulutustaustaa ja sen vaikutusta koettuihin hyötyihin kohdentaa tarjottavan koulutuksen sisältöä ammattiryhmittäin.

Opinnäytetyöprosessin aikana tulimme huomanneeksi, että painettua kotimaista kirjallisuutta perhekoulusta on todella vähän, joten Internet-lähteet näyttelivät merkittävää roolia opinnäytetyömme tiedonhankinnassa. Sähköisessä muodossa olevaa luotettavaa tietoa lapsen haastavasta käyttäytymisestä sen sijaan on laajalti tarjolla. Suuri osa tutkimuksista sekä julkaisuista on nykyään saatavilla ajankohtaisina versioina sähköisessä muodossa, joten mielestämme sekin seikka puolustaa sähköisten lähteiden käyttöä. Niin sähköisten kuin muidenkin lähteiden käyttämisessä olemme noudattaneet lähdekriittisyyttä ja pyrkineet käyttämään luotettavilta tahoilta peräisin olevaa tietoa.

Opinnäytetyöprosessimme venyi alustavasta aikataulusta tekijöiden henkilökohtaisten elämäntilanteiden sekä aikataulujen yhteensovittamisen haasteiden johdosta. Pääsääntöisesti työstimme opinnäytetyötämme yhdessä, molempien vahvuuksia sekä ammattitaitoa hyväksikäyttäen, mutta molempien myös omilla tahoillaan keräämän tiedon pohjalta. Aihe oli mielestämme mielenkiintoinen; käytännönläheinen sekä ajankohtainen. Lasten haastava käytös esiintyy esimerkiksi tiedotusvälineissä nykypäivänä verraten usein ja aihepiiri on herättänyt laajempaa yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi varhaiskasvatuksessa sekä koulumaailmassa.

Opimme opinnäytetyömme tekemisen aikana huomaamaan, että parityötä tehdessä aikatauluttaminen nousi ehdottomasti suurimmaksi haasteeksi, sillä työmme tarkoitus oli meille molemmille kaiken aikaa selvä. Loppuvaiheen opiskelijoina sekä jo työelämässä mukana olleina kohtasimme moneen otteeseen ajankäytön suunnittelun haasteita. Tietyin ajoin sattui periodeja, jolloin kummallekaan ei sopinut mikään aikatauluehdotus. Edellä mainittu tilanne johdattaa työskentelyssä väkisinkin omatoimisuuteen, mikä ei parityötä ajatellen aina ole se paras mahdollinen vaihtoehto. Prosessin aikana kuitenkin oppii tuntemaan työparinsa ja näin ollen löytämään ne työskentelymuodot mitkä kummallekin sopivat. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen parityönä oli meille molemmille opettavainen prosessi, josta varmasti on hyötyä myös työelämässä.

Lähteet

- Arki toimimaan - vinkkejä lapsen myönteiseen tukemiseen 2011. Helsinki: ADHD-liitto ry; Barnavårdsföreningen i Finland r.f., Suomen Lastenhoitoyhdistys, ADHD-keskus.
- Barkley, R. A. 2008. ADHD: Kuinka hallita ADHD. Unipress: Kuopio.
- Barnavårdsföreningen i Finland r.f. ADHD-keskus 2011. Perhekoulu POP® -esite 2012.
- Duodecim. Käypähoito 2012. Suositukset. WWW-dokumentti: Viitattu 17.9.2012
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/nix00966>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Vastapaino: Tampere.
- Heikkilä, M. 2009. ADHD-lasten vanhempien kokemukset arjesta ja saaduista tukipalveluista. Hitaasti hengitellen ja hengästyen, päivästä toiseen toivoen, helpompaa huomista odotellen ja jatkuvasti ”kiviä käännellen” ... eteenpäin! PDF-dokumentti: Viitattu 16.10.2011. http://www.adhd-liitto.fi/Loppuraportti_mirjaheikkila.pdf
- Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima.
- Heinämäki, L. 2003. VARTU -varhaiskasvatuspalvelut lapsen ja perheen varhaisessa tukemisessa - power point-esitys.
- Heinämäki, L. 2006. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Heinämäki, L. 2007. Varhaista tukea koulun arkeen - työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Helakorpi, S. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti: Viitattu 16.11.2011.
<http://openetti.aokk.hamk.fi/seppoh/TIETOISKUT/opinn%C3%A4ytety%C3%B6/index.htm>
- Hiitola, H. 2011. Perheiden kokemuksia perhekoulusta. Opinnäytetyö Diakonia-ammattikorkeakoulu Helsinki kevät 2011, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK). PDF-dokumentti: Viitattu 16.11.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30910/Helsinki_Henna%20Hiitola_2011.pdf?sequence=1
- Hiltunen, S. 2010. Temperamentit, vuorovaikutus ja stressin kokeminen. Turun tulkkikeskus, 17.9.2010. PDF-dokumentti: Viitattu 18.11.2011.
http://www.muistikuisti.net/koulutus/Temperamentit_vuorovaikutus_ja_stressin_kokeminen_Turun_tulkkikeskus.pdf
- Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkasilta, J. 2011. Yksilöpatologiasta yhteisöpatologiaan - AD/HD -oppilas peruskoulupolulla. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Huttunen, M. 2011. ADHD, Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Lääkärikirja Duodecim.

- WWW-dokumentti: Viitattu 24.9.2012.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00353
- Huttunen, M. 2011. Lasten uhmakkuushäiriö. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti: Viitattu 24.9.2012.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00384
- Hyvä Idea! Raportti Järvenpään Perhekoulu - hankkeesta 2009. Lapsuuden arvokas arki, Hyvät käytännöt moniammatilliseen kasvatuskumppanuuteen työpajapäivä 1.9.2009. PDF-dokumentti: Viitattu 16.11.2011.
http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/materiaali010909_koulutus.pdf
- Jyväskylän yliopisto: Avoimen yliopiston Koppa. WWW-dokumentti. Viitattu 16.11.2011.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus>
- Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta. Tutkimus; Tutkimuksen eettiset suuntaviivat ja julkaisueettiset periaatteet; Aineiston hankinta ja tutkittavien kohtelu. WWW-dokumentti. Viitattu 17.10.2012.
<https://www.jyu.fi/edu/tutkimus/tutkimuseetiikka/aineiston-hankinta-ja-tutkittavien-kohtelu/aineisto>
- Järvenpään Perhekoulu - avuksi koululaisen arkeen esite. 2011. Järvenpään Kaupunki. Kouluikäisten tuen palvelut.
- Kallio, A. & Sarvimäki P. (toim.) 2006. Sosiaalihuollon täydennyskoulutussuositus. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kekkonen, M. 2009. Moniammatillinen kasvatuskumppanuus. PDF-dokumentti : Viitattu 16.11.2011.
http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/Moniammatillinen_kasvatuskumppanuus_2009_Final.pdf
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja: Tampereen Yliopisto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 72/2012
- Keltikangas-Järvinen, L. & Räikkönen, K. & Puttonen, S. WWW-dokumentti: Viitattu 17.9.2012. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/011/luonto.htm>
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti, ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Kerola, K. & Sipilä, A-K. 2009. Oppilaan haastava käyttäytyminen - luentomateriaali. WWW-tiedosto. Viitattu 18.11.2011.
http://www.peda.net/img/portal/1952882/uusi_EOPVATSipila__Kerola_-_Oppilaan_haastava_kayttaytyminen.pdf?cs=1285061353
- Klen, I. & Lindqvist, U. & Manninen, S. & Mäkinen, A. 2009. Lapaset Perheverkosto -hanke 2005-2008. Loppuraportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2009:3.
- Kokko, M. & Gerdt, H. 2009. Lapsuuden hyvinvoinnin kehittämisyksikkö - hanke L- ja Keski-Uudellamaalla 2007-2009. Loppuraportti. PDF-tiedosto: Viitattu 18.11.2011.
http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/arvo_loppuraportti.pdf
- Koskenmäki, S. 2009. Haastavasti käyttäytyvien lasten vanhempien kokemuksia heille

suunnatusta Perhekoulun vertaistukiryhmästä. Opinnäytetyö Diakonia-ammattikorkeakoulu, Järvenpää, syksy 2009, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK). PDF-dokumentti: Viitattu 16.11.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4597/Koskenmaki_jarvenpaa_2009.pdf?sequence=2

- Kouluttaudu perhekouluohjaajaksi. 2012. Esite. Barnavårdsföreningen i Finland r.f., Suomen Lastenhoitoyhdistys, ADHD-keskus.
- Kurtti, T. toiminnanjohtaja. Suomen Vanhempainliitto. WWW-dokumentti: Viitattu 17.9.2012. <http://www.vanhempainliitto.fi/vanhemmuus>
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. painos. Helsinki: Edita.
- Laakso, M-L. & Lajunen, K. 2006. Perhekoulu-interventio ylivilkkaiden ja haastavien lasten vanhempien tukena. Teoksessa Niskanen, H. (toim.) Perheterapia keskellä elämää. Turku: Suomen perheterapiayhdistys.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Lammi-Taskula, J & Varsa H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Helsinki: Stakes.
- Lasten ja nuorten käytöshäiriö 2011. Duodecim. WWW-dokumentti: Viitattu 18.11.2011. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00382
- Lehtinen, A-L. 2006. Perhekoulu-intervention vaikutuksista vanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Psykologian Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lehtokoski, A. Aikuisen ADHD ja aivojen arvoitus. 2004. Helsinki: Tammi.
- Manka, M-L. & Hakala, L. & Nuutinen, S. & Harju, R. 2010. Työn iloa ja imua - työhyvinvoinnin ratkaisuja pientyöpaikoille. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos Tampereen yliopisto & Kuntoutussäätiö.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsi kokeilee rajoja. WWW-dokumentti: Viitattu 26.9.2012. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/lapsi_kokeilee_rajoja/
- Mansnerus, E. 2011. Perhekoulu-esite koululaisille 2011. Järvenpään kaupunki.
- Mansnerus, E. 2012. Henkilökohtainen tiedonanto 18.10.2012.
- Mustonen, A. & Latvala, J-M. 2008. Lisää yhteisöllisyyttä ja huolenpitoa oppilaista - Tutkijat etsivät kouluhyvinvoinnin eväitä Suomalaisen Tiedeakatemian juhlaseminaarissa Jyväskylässä. NMI Bulletin 18 (4), 7.
- Opetushallitus 2007. Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön. Helsinki.
- Psykkisten ongelmien seulonnat 2011. Duodecim. WWW-dokumentti: Viitattu 18.11.2011. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00062
- Pölkki, T. 2006. Varhaista tukea lapselle: tuen tarve ja tukemisen tavat lapsiryhmässä. PDF-dokumentti: Viitattu 16.11.2011. http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/erityislastentarhanopettaja_luentorunko.pdf

- Rantanen, T. 2010. Luentomateriaali. Tutkimus- ja kehittämistyön menetelmät, syksy 2010.
- Rintahaka, P. 2007. Lasten ja nuorten ADHD. Suomen lastenhoitoyhdistys.
- Rintahaka, P. lastenneurologi 2011. Haastavasti käyttäytyvä lapsi- oireiden neurobiologisia ja psykososiaalisia taustamekanismeja luento Haastavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen -koulutuksessa Lahdessa 19.9.2011.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. & Kuula, A. & Rissanen, R. 2009. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto. PDF-dokumentti. Viitattu 16.11.2011. http://www.fsd.uta.fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf
- Salmi, E-L. 2008. Väitöskirja. The Family School: The impact of a group training programme on overactive hard-to-manage preschool children and their parents. Åbo akademi. PDF-dokumentti. Viitattu 14.8.2012. <http://bibbild.abo.fi/ediss/2008/SalmiEeva.pdf>
- Sandberg S., Santanen S. Jansson A., Lauhala H., Rinne, O. 2008. Perhekoulun käsikirja - Käytännön opas vanhemmille (3. uudistettu painos). Barnvårdsföreningen i Finland r.f. - Suomen Lastenhoitoyhdistys. Helsinki.
- Seppä, A. 2006. Perhekoulu-ohjelman vaikuttavuus ylivilkkaan lapsen käyttäytymiseen - interventiotutkimus ylivilkkaile lapsille ja heidän vanhemmilleen. Psykologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Seppälä, T. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto 5.10.2011.
- Sihvola, S. 2002. Voimaa vanhemmuuteen. Jyväskylä: Gummerus.
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982).
- Sosiaaliportti 2008. Hyvät käytännöt. WWW-dokumentti. Viitattu 16.11.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/0cc9312b-835b-48fb-8970-0a7889442dea.aspx>
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (toinen tarkistettu painos). Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
- Tahkokallio, K. 2001. Kotipesän lämpöä etsimässä. Kirja vanhemmuudesta, rakkaudesta ja rajoista. Porvoo: WSOY.
- THL, Kasvun kumppanit 2011. Kasvatuskumppanuus. WWW-dokumentti. Viitattu 16.11.2011. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus
- THL, Tuki varhaiskasvatuksessa 2012. WWW-dokumentti. Viitattu 15.10.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/lapsen/tuki_varhaiskasvatuksessa
- Varhainen tuki - kohti hyviä käytäntöjä. 2008. Lindqvist, U. (toim.) Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja 2008:7.
- Vuori-Metsämäki, B. Satakunnan Aune-hanke/ Haastava käyttäytyminen. WWW-tiedosto: Viitattu 18.11.2011. http://www.satshp.fi/sataehp/aune/apua_arkeen/haastava_kayttaytyminen.php

Välittäminen, vuorovaikutus ja voimavarat. ADHD-liitto. WWW-dokumentti: Viitattu 17.9.2012. <http://www.adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/vanhemmat/valittaminen-vuorovaikutus-ja-voimavarat>

Kuviot

Kuvio 1: Vastanneiden ikä ja työkokemus (n=11)	24
Kuvio 2: Vastanneiden toimiala ja koulutus (n=11)	24
Kuvio 3: Käytän perhekoulussa oppimiani menetelmiä työssäni (n=11)	26
Kuvio 4: Menetelmien käyttäminen on mielestäni helppoa (n=11).....	28

Taulukot

Taulukko 1: Opin perhekoulussa työtäni tukevia menetelmiä (n=11)	25
Taulukko 2: Perhekoulun myötä - näen tärkeänä tuoda esille aikuisen toimintatapojen merkitystä haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa (n=11)	31
Taulukko 3: Perhekoulusta sain uusia näkökulmia omaan työhöni (n=11)	34
Taulukko 4: Esimiehille tehdyn kyselyn luokittelu	34

Liitteet

Liite 1: Kodin ja koulun yhteistyön toimintatapoja	48
Liite 2: Järvenpään perhekoulu -tapaamisen runko	50
Liite 3: Kysely esimiehille	51
Liite 4: Kortti	52
Liite 5: Sosiaalihuollon täydennyskoulutusta koskevat suositukset	53

Liite 1: Kodin ja koulun yhteistyön toimintatapoja

Seuraavassa taulukossa on esitetty kodin ja koulun välisen yhteistyön tavoitteita ja toimintatapoja.

TAVOITTEET

Koulu tukee kotien kasvatustehtävää.
Koulu on yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että huoltaja voi osaltaan tukea lastensa tavoitteellisesta oppimista ja koulunkäyntiä.

Huoltajille luodaan mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö järjestetään siten, että moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea.

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntyneitä yhteistyötä ja luodaan pohja huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle.
Erilaisia yhteistyömuotoja kehitetään huoltajien kanssa koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa.

KOULUN TOIMINTATAVAT

oppilaan henkilökohtaiset suunnitelmat (oppimissuunnitelma, HOJKS)
oppilaan itsearviointi
opettajan ja huoltajan tapaamiset vähintään kerran lukuvuodessa ja asiallinen ja ajantasainen yhteydenpito esim. viestein ja puhelimitse
luokkakohtaiset vanhempainillat vähintään kerran lukuvuodessa
poissaolojen seuranta

koulun vanhempainillat
huoltajan ja opettajan (ja oppilaan) tapaamiset vähintään kerran lukuvuodessa
oppilaan henkilökohtaiset suunnitelmat (oppimissuunnitelma, HOJKS)
väli-, lukuvuosi- ja päättöarvioinnit
huoltajille suunnatut kyselyt
vanhempainverkosto
/vanhempainyhdistykset ja -kerhot

oppilashuoltoryhmän säännölliset kokoukset
koulun ulkopuoliset tukitoimet ja tiivis yhteistyö ja konsultointi niiden toteuttajien kanssa
vanhempainyhdistysten ajankohtaiset koulutukset
erilaiset yhteistyömenetelmät esim. HUPU, verkostoneuvonpito

kaikissa koulussa 1. luokan alkaessa kolmikantakeskustelut (tai monikantakeskustelut), mukana vanhempi, esiopettaja ja opettaja (varhaiskasvatuksen erityisopettaja, erityisopettaja)
vanhempainverkosto
/vanhempainyhdistykset ja -kerhot

vanhempainyhdistyksen ja koulun yhteistyösuunnitelma
luokkatoimikunnat
siirtopalaverit nivelvaiheessa (ensimmäisten kouluviikkojen aikana)

Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle on annettava tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa.

vanhempainillat
tiedotteet
keskustelut oppilaanohjaajan kanssa
oppilashuoltotyö

Järvenpään kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 1.8.2011

Liite 2: Järvenpään perhekoulu -tapaamisen runko

Avaimia Ammattilaisille - Vaihtoehtoja Vanhemmille

PERHEKOULURUNKO

Tervetuloa	nimet esiin, joko maalarinteipillä tai nimikyltillä
Edellisen kerran läksy	kokemuksellinen osuus, jossa uuden toimintatavan kokeilua seurataan; etsitään onnistumisia! Kouluttajalla todella merkittävä kannustajan ROOLI!
Uusi teoria	sisältörungon mukaan edetään; psykoedukaatio edellyttää teoreettista viitekehystä, johon kytketään kokemuksellisuus
Runkoon ja teemoihin liitetään AINA kunkin ryhmän keskusteluista nousseita teemoja tarkennuksineen	
Uusi läksy	Ohjeistetaan uusi tehtävä tulevaa viikkoa varten. Pohditaan yhdessä kuinka tehtävää voi soveltaa itse kunkin kotiympäristössä.
Näkemiin	Kiitos tapaamisesta ja tsemppiä tulevaan viikkoon.

Aivan ensimmäinen kerta on ilmapiirin luomisen pohjana eli kuulostellaan perheiden huolia ja jo käytössä olevia menetelmiä. Yhdistetään kuultua teoriaosuuteen. Tärkeää kuunnella ja kuulla arvostavasti mukaan tulleiden näkemyksiä. Silloin löytää parhaiten kannustamisen tavat myös aikuisille 😊

Kokonaisuusrunko toimii samankaltaisena niin vanhempien kuin ammattilaistenkin prosesseissa.

Liite 2: Kysely esimiehille

Kysely esimiehille

Miten te esimiehinä ja oppilaitosten rehtoreina/ päiväkotien johtajina olette nähneet Perhekoulun merkityksen ja sen tuoman hyödyn koulun /päiväkodin arkeen?

Onko työrauha luokassa/lapsiryhmässä parantunut?

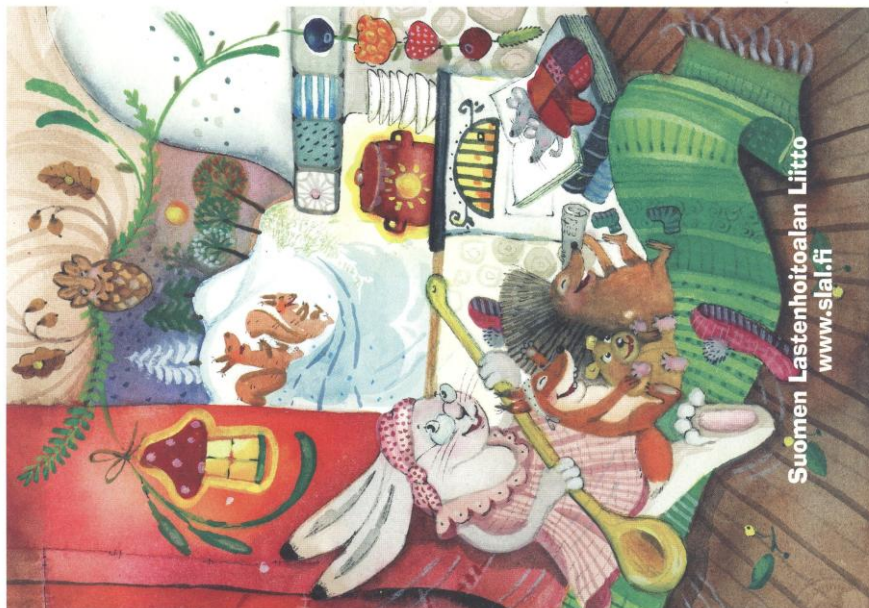
Onko ollut vaikutusta opettajan/kasvattajan työssäjaksamiseen?

Toiko Perhekoulu-prosessi muulle työyhteisölle työkaluja, herättikö keskustelua haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisesta?

Entä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön saatu vaikutus?

Mitä muuta haluaisit kertoa Perhekoulusta tai sen merkityksestä koululle/päiväkodille?

Liite 4: Kortti

Hei,

lähetimme kyselylomakkeen liittyen käymäänne Perhekoulu-koulutukseen. Olettehan muistanut palauttaa lähettämämme kyselylomakkeen kyselyn mukana tulleella palautuskuorella.

Olisimme kiitollisia mikäli täyttäisitte kyselymme ja näin ollen olisitte myös omalta osaltanne mukana kehittämässä Perhekoulu-koulutusta.

Jos teillä on tiedusteltavaa koskien kyselyämme, voitte ottaa yhteyttä:
Heli Junno p. 041-5042118
Mikko Huovila: p.044-5119995

Kiitämme vaivannäöstänne.

Ystävällisin Terveisin,
Heli Junno & Mikko Huovila
Laurea-AMK, Tikkurila

Kansistaide: Heli Pukki

Liite 5: Sosiaalihuollon täydennyskoulutusta koskevat suositukset

SOSIAALIHUOLLON TÄYDENNYSKOULUTUSTA KOSKEVAT SUOSITUKSET

1. Sosiaalihuollon henkilöstön osaamisen kehittäminen ja siihen oleellisesti liittyvä täydennyskoulutus on osa kunnan henkilöstö- ja palvelustrategiaa.
2. Sosiaalihuollon henkilöstön täydennyskoulutuksen lähtökohtana ovat toiminnan kehittäminen ja henkilöstön osaamistarpeet.
3. Täydennyskoulutus on suunnitelmallista lyhyt- ja pitkäkestoista koulutusta, joka perustuu henkilöstön osaamisen arviointiin erilaisin menetelmin ja arvioinnin pohjalta yhteistyössä henkilöstön kanssa laadittuihin yhteisö-, tiimi- ja yksilötason kehittämissuunnitelmiin.
4. Työntekijällä on oikeus ja velvollisuus osallistua ammattitaitonsa kehittämiseksi järjestettyyn koulutukseen ja työnantajalla on velvollisuus mahdollistaa henkilöstön täydennyskoulutukseen osallistuminen.
5. Työnantajalla on pääasiallinen kustannusvastuu hyväksymästään täydennyskoulutuksesta.
6. Täydennyskoulutusta seurataan ja sen vaikuttavuutta arvioidaan yksilö-, ammattiryhmä- ja organisaatiotasolla.
7. Täydennyskoulutuksen suunnittelua, toteutusta, seuranta ja arviointia varten laaditaan toimintaohjeet kunnissa.
8. Täydennyskoulutuksen järjestämisen kunta voi toteuttaa itse tai yhteistyössä muiden kuntien, sosiaalialan osaamiskeskusten, korkeakoulujen ja oppilaitosten sekä järjestöjen ja yritysten kanssa paikallisena, seudullisena tai alueellisena toimintana.

Sosiaalihuollon täydennyskoulutussuositus. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Toim. Anu Kallio ja Pirjo Sarvimäki. Helsinki, 2006. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:6)